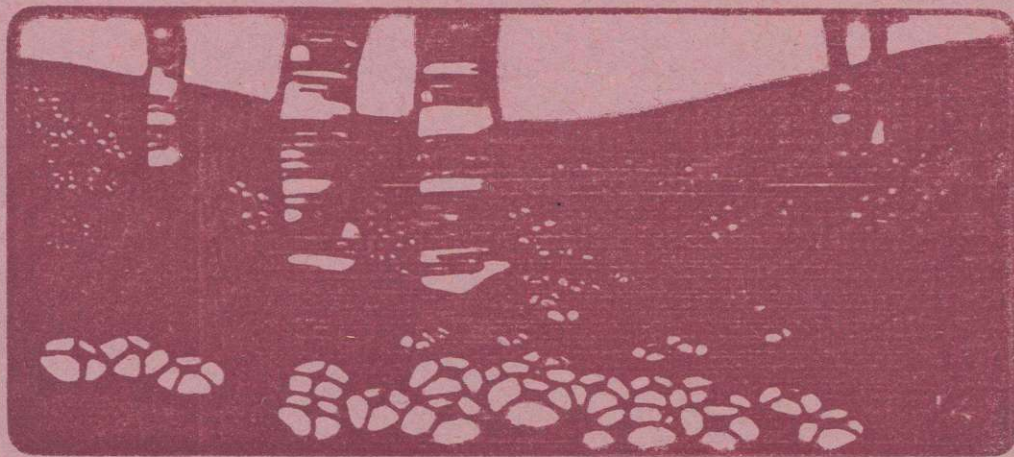

DOM IN SVET

**KNJIŽEVNOSTI
UMETNOSTI ■**

Letnik 27 – Štev. 12

VSEBINA.

Izidor Cankar: Obračun (Konec)	381	Dr. A. Breznik: Razvoj novejšje slovenske	
Silvin Sardenko: Zaročenka	387	pisave pa Levčev pravopis (Dalje) . . .	403
France Bevk: Molk	387	Ivan Cankar: Melodije	405
— — Ženjice	387	Stanko Majcen: Služba	406
— — Najlna žalost	387	Književnost	407
Narte Velikonja: V Svet	388	To in ono	409
Joža Lovrenčič: Paralela	388		
Dr. Ivan Knific: Matuška Moskva (Dalje) . . .	389		
Fr. Bevk: Dve črtici	397		
Narte Velikonja: Požar (Konec)	399		

SLIKE.

Umetniške priloge. F. J. Milet: **Mož z motiko.** Cerkev v Greville. Pastirica. Krava ob vodi.

Listnica uredništva. Trnovska. Ne morem izreči sodbe. Pošljite več (pa zadosno frankirajte pismo!) in povejte pravo ime. — Naročnik 1893. Prevajalec tistega članka še vedno trdi, da v negativnih re-toričnih vprašanjih z afirmativnim pomenom ne mora stati objekt v genetivu. Urednik je pa seveda na strani tako zvestega naročnika in bralca.

»Dom in Svet« izhaja 25. dne vsakega meseca. — Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v Katoliški Tiskarni.

Urednik: **dr. Izidor Cankar** v Ljubljani, Marijanišče. — Založnik in lastnik: **Katoliško tiskovno društvo.** — Tiska **Katoliška Tiskarna** v Ljubljani.

IZIDOR CANKAR: OBRAČUN.

VI.

pojmu narodnosti si Meliva ni bil prav na jasnem in si nikakor ni mogel razložiti, kakšne so tiste »etične vrednote narodnosti«, o katerih so mnogo govorili zadnji čas v njegovi družbi. Menil je sicer, da bi gorjá, ki je bilo v njegovem srcu, in samotnega veselja, ki ga je poredkoma okušal, ne mogel izraziti z nobeno drugo besedo nego slovensko; vendar pa se ni zavedal, da bi se v njem kaj bistvenega izpremenilo, če bi čez noč začel govoriti kak drug, tuj jezik. Zdelo se mu je, da bi nastala na svetu silna zmeda, ko bi nenadoma izginil pojem lepote, resnice, dolžnosti ali Boga, nič manjša, nego če bi nekdo vsem ljudem nepričakovano iztaknil oči, da pa bi se nič, prav nič ne izpremenilo, če bi naenkrat izginila razlika med besedama Nemec in Francoz. Na vsako narodno krivico — ki jih je doživljal več, v uradu in drugod — je krepko, še previharno odgovoril, ker je menil, da to spada k značajnosti; toda potem se je vedno vprašal: »Čemu vse to? Zakaj se pravzaprav bijemo?« Potem je pomislil, da se ljudje sovražijo in bijejo, odkar so skupaj; zakon življenja je menda tak. Vedno so se bili za velike, važne stvari, za življenje na primer, ali za kralja ali za vero; za življenje se jim sedaj ni več treba bítí, druge stvari so izgubile svojo veljavo. Resnično je, da največja dobrina, ki jo poznam, to sem sam, je mislil Meliva; in mož, ki popravlja dežnike gor nad menoj pod streho, méni prav tako. Če bi se tedaj bili za to zadnjo in edino dobrino, ki nam je ostala, bi bil vsakdo v boju z vsemi; to ni mogoče. Tudi družine se ne morejo sovražiti med seboj, kajti zopet bi se bojevali vsi z vsemi in vrhu tega: mož, ki popravlja dežnike pod streho, ima svojo družino, jaz je pa nimam. Prvi »jaz«, ki je za boj sposoben, je narod; ta se lahko bíje, to je mogoče, je mislil Meliva, in se mora bítí, ker je sam sebi najvažnejša reč. »Jesenska bolezen! Kakor v nas,« je premišljal dalje, »razkroj družbe, kakor je razkroj v nas, samoljubje vseh, kakor je samoljubje v meni.«

Medtem, ko je tako umoval, je srce mislilo drugače, po svoje. Nikdar se ni mogel otresti zavesti, kako strašno tesno da je na Kranjskem in kako zadušljivo, dasi bi ga to ne smelo vznemirjati, če je vse res, kar je mislil poprej. Videl je, da ima tisti prav, kdor laže s fanatizmom, ki je po naravi

le resnicoljubnosti lasten, da hodi fraza z gloriolo evangelija in da je evangelijski postal nadležna fraza. Videl je, da se sirovost imenuje doslednost in poštenost da so krstili za hlepenje po originalnosti; tako redka in sumljiva je bila. Videl je, da pravicoljubnost velja za mehkužno sentimentalnost in duševno suženjstvo za značajnost. Videl je pa tudi, da v narodu, ki je raztrgan med mnogo gospodov, vse to ne more biti drugače; veletok dere z notranjo silo svoje sveže veličine, zastale mlake okuži njih lastna mirna majhnost; morda je zakon narave tak. Tako je Meliva nekoč začel premišljati o problemu malega naroda.

Toda sedaj, ko mu je bilo treba govoriti o tem, zlasti po mnogih neprijetnih doživljajih dneva, mu je bilo zelo neljubo. Misli, ki jih je imel nekdanj o tem predmetu, so bile napol pozabljene, in česar se je še spominjal, se mu je zdelo le še deloma resnično. Zlasti pa ga je moril lastni notranji nered in z bolestjo se je povpraševal: »Kakšno pravico imam jaz, predavati o problemu malega naroda?«

Kljub temu ni bilo drugače mogoče, kot da se je za silo zbral in šel k predavanju.

Prišel je precej pozno in gostilniška soba, kjer je imel predavati, je bila skoro polna in zakajena. Videl je same dobro znane obraze, že nekoliko zardele in živahne; vsi so bili očividno veseli, da so se zopet enkrat zbrali, da morejo govoriti med seboj, karkoli, da se morejo smejeti, čemurkoli. Med njimi se je leno kretala natakara s pivom in cigarami.

Meliva je vse to za hip čudno presunilo in je pomislil, kako nepotrebno je predavati. Vsi ti ljudje so imeli svoje misli že gotove v glavi, ali če jih niso imeli, so mislili, da jih imajo, ter si niso pustili nič vsiljevati. Z vso močjo je naenkrat sprevidel, da ne le on sam ničesar ne vé o problemu malega naroda in da je torej predrznost, če hoče o tem govoriti, marveč da je tudi popolnoma vseeno, kakšen je ta problem in ali je sploh.

V enem kotu so govorili o »novem političnem kurzu«, kakor ga je razlagal eden navzočih poslancev, o katerem so vsi dobro vedeli, da govori samo, kar mu ravno na um prihaja, in vendar so vsi živahno razpravljali o predmetu, kakor bi ga tudi sami čisto resno jemali. Brest je v krogu mlajših ljudi, ožjih prijateljev, pripravljaj ples za zim-

sko sezono; ti so govorili odkrito in z resničnim zanimanjem, le ko je nekdo začel razlagati kulturni pomen shajanja, družabnega občevanja, katerega je doslej bilo pri nas premalo, so utihnili; Brest se je potem otresel nad zagovornikom kulture: »Ah, kultura gor ali dol, zginiti ne maram čez zimo, pa je!« na kar so se vsi zadovoljno nasmejali in so živahno govorili dalje o nameravani prireditvi. Drugod so se prerekali o tem, kako bi se dalo naše znanstveno delo poživiti; to je bil najmlajši naraščaj, delaželni ljudje, s trdno vero, da bodo narodu zelo koristili, če »požive znanstveno delo«, in s prepričanjem, da je novejša veda nekaj velikanskega, neprecenljiva pridobitev; beseda »znanost« jim je bila vzvišena nad vse besede in izgovarjali so jo častihlepnejši s ponosom, skromnejši s spoštovanjem. Vendar pa ni bilo mogoče prezreti, da je tudi v tem pogovoru nekaj neresničnega, če ne zlaganega.

»Ali je to problem malega naroda?« se je vprašal Meliva.

Še drugod so se nepretrgoma in bučno smejali, dasi v hrupu ni bilo razločiti, zakaj. To je bila družba veseljakov, dobrih ljudi brez ambicije, ki niso ničesar skušali preosnavljati, ki so bili zadovoljni z vsem in so povsod videli smešno stran razmer in ljudi. Veljali so za manjvredne, pa so bili najbolj naravni med vsemi in brez zvijače; skoro vsi so živeli tiho življenje pravičnosti in niso želeli drugega, nego da vsaj vse ostane, kakor je, da jim ne zbole otroci in da sami umrjo srečno, kadar bi moralo biti. Njih smeh se je razlegal nad vsem govorjenjem, tako zdrav, prisrčen in glasan, da so drugi postajali nevoljni.

»Kaj je tem mar problem malega naroda?« se je vprašal Meliva smehljaje.

Ko se je zdelo, da ne bo nikogar več, in ko je natakara za trenutek odšla iz sobe, je začel Meliva govoriti. Nasproti njemu, na drugem koncu sobe, je sedel Brest, z rokami v žepu; Meliva je ves čas čutil medtem, ko je govoril, skozi dim in šum šepetanja njegov posmehljivi pogled.

Osnovna misel, ki jo je Meliva skušal dokazati, je bila nekako tále:

Narodi so nravní organizmi s skupnim nravnim smotrom, kateri je dosegljiv le tako, da izvrši vsak organizem nalogo, ki mu je določena v skupnosti. Ti organizmi so med seboj različni, družijo jih isti cilj, prav tako, kakor so naravni organizmi različni in imajo skupno nalogo, družno ohranjevati življenje. Pelin je prav tako potreben kakor pšenična bilka ali bukev in čebela nič manj nego kit ali kamela, prenašalka tovorov v puščavi. Vse to mora biti, kakršno je, in je dobro, kakršno je;

toda kaj bi bilo, če bi hotel pelin roditi namesto grenkega soka pšenično zrno ali žir, če bi hotel kit v puščavo prenašat tovore ali kamela med cvetlice nabirat medu? Nihče nima življenja, če ne izvršuje naloge, ki mu je dana: da živi s svojim organizmom na njemu lasten način. To življenje je v enem organizmu popolnejše, bogatejše, v drugem enostavnejše, revnejše, a vsako je življenje enako vredno, ker bi brez manj popolnega ne bilo popolnejšega, in niti najenostavnejše ne sme izginiti, če naj se ohrani čudovita smotrnost celote.

Kaj hočemo tedaj? je vprašal Meliva. Kako se smemo primerjati z Rusi ali Angleži? Oni morajo biti, kakršni so, in mi ne moremo biti drugačni, nego smo ustvarjeni. Namen našega življenja ni, da si ustvarimo svetovno mornarico ali da napišemo svetu največje romane, temuč da živimo z vsemi celicami našega narodnega organizma, da imamo svojo polnost življenja, kakor imajo drugi svojo. Iz krivičnega primerjanja se rodi zgolj zavest majhnosti in zavrženosti in to je največja krivica, ki jo sami sebi storimo. Kdor se vpraša, odkod to primerjanje, bo videl, da ga navdihuje narodnostna zavist, vzrastla iz prav takega samoljubja in prav tako zaničevanja vredna, kakor osebna zavist. »Krivično je reči: drugi narodi imajo Calderona in Michelangela in Shakespearea in Bismarcka — in kaj imamo mi? Prvič je vse to prav tako naše kakor njihovo, in drugič, zakaj bi jih morali mi imeti tako, kot so jih imeli drugi? Kako smem reči: Carnegie ima toliko denarja in kaj imam jaz? Car ima toliko oblast in kaj sem jaz? Car in jaz morava biti taka, kakršna sva. Če bi vam dejal: So ljudje na svetu, ki imajo velikanske, občudovanja vredne poklice, in čemu sem jaz, ki sem jurist? — me boste zaničevali, ker ...«

»Ne, ne!« se je zasmel eden izmed veseljakov. Čudno se mu je zdelo, da bi mogel zaničevati koga, če govori neumnosti.

»Z eno besedo,« je nadaljeval Meliva, »mislim, da je vse to individualno samoljubje, ki ga je vzgojil naš čas, preneseno na narodno celoto. Kakor je nezmislno, če se pritožujem, da nimam take brade, kakor moj prijatelj Brest ...«

»Razumemo, razumemo! Preveč primerov, Meliva!« je vzkliknil Brest mrko. »Sicer pa ne pozabi, da je moja brada organizem, ustvarjen s posebnim smotrom moje zasebne rabe!«

Večinoma niso prav dobro razumeli, kaj hoče Brest s temi besedami, vendar so se zelo smejali; dobro se jim je zdelo, da je stvar končana. Meliva je sicer hotel svojo misel zaključiti s par abstraktnimi »načelnimi« stavki, toda po Brestovem vzkliku ni bilo več mogoče.

Skozi dim in soparo, ki se je bila tačas že zelo zgostila, je Meliva neprestano videl, ves čas med govorom, Brestov zaničljivi obraz. To mu je bilo mučno in ga je zelo motilo. Brestove oči so se svetile s svojim mračnim žarom skozi megle zadehle sobe kakor sovražen opomin. »Kaj mi hoče?« se je vprašal Meliva nemirno ob pričetku govora. Začel je dobro, prvi stavki so bili premišljeni in lepo stilizirani; kasneje pa je med poslušalci jelo šumeti, tuintam sta se dva potihem pogovarjala. »Zakaj se mi Brest tako smeje?« se je zopet vznemiril Meliva, ponavljajoč v svojem predavanju besedo »nravni organizem«. Raztresenost med poslušalci je rastla in Meliva je bil od stavka do stavka bolj zmeden; že od početka ni bil patetičen, ker ni ljubil govorniške vsiljivosti ne pri sebi, ne pri drugih, proti koncu je pa postajal nedosleden in dolgočasen, premlevajoč vedno isto misel, ki se je izkazala kot veliko manj plodovita, nego je prvotno mislil, ter poslužujoč se vedno istih izrazov, ki so bili dozdevno novi in so začetkoma zanimali, a navadno niso točno izražali pojmov, vsled česar se je ves miselni red njegovega govorjenja zapletal in mešal, tako da je že sam težko čakal, da primerno konča. Med govorom ga je obšlo čuvstvo silne nezadovoljnosti, obupne potrnosti, in če se je ozrl v Brestove oči, ki so se vedno enako hladno smehljale, se je stopnjevalo do občutka groze, praznovernega strahu. Ko je videl, da po Brestovem vzkliku nihče več ne pričakuje nadaljevanja, je globoko zardel, se napil in si mislil natihem: »Kako sem beden človek.«

Grenkoba, ki mu je zalila srce, je vplivala, da se mu je zdelo vse prerekanje, ki se je razvilo po govoru in ki spada nujno k vsakemu predavanju, veliko bolj nezmislno nego je bilo v resnici. Videl je popolnoma jasno, da ga mnogi niso razumeli, ker niso poslušali, in vendar govore »o problemu malega naroda«, ker morajo tudi oni govoriti; zdelo se jim je sramotno, da bi ne našli nobene nove misli v sebi in da bi tudi oni ne imeli ničesar povedati. Mnogi so bili prej pripravljeni in so govorili o tem, kar so si bili izmislili, ko še niso vedeli, kakšno bo predavanje; potem so s silo iskali med svojo pripravljeno mislijo in Melivovimi besedami notranje zveze. Mnogi so porabili to priložnost, da povedo, česar so se nekdanj domislili in še ni bilo prilike, da bi razodeli, dasi ni spadalo k »problemu malega naroda«. Mlad znanstvenik je opozarjal na razne tozadevne članke v tujih revijah, ki so bili »silno zanimivi«, in je hotel ob svetliti Melivovo glavno misel »z druge plati«; zdelo se mu je namreč, da sloni vse na napačni podlagi, da so premise krive, izvajanje samo pa pravilno. Če bi bilo go-

tovo, da velja analogija med naravnimi in nravnimi organizmi in njih nameni, bi ne mogel nihče oporekati Melivovim besedam. Toda, kakor rečeno, ta premisa je napačna, dasi je na prvi pogled frapantna. Zastopnik novega političnega kurza je bil mnenja, da so taka »teoretična premišljevanja« dobra, celo potrebna, da pa praksa drugače uči; narodnostni boj mora biti, je »nujen izraz življenjskega delovanja v organizmu«, je ravno znak, da živi organizem z vsemi svojimi celicami, kakor se je izrazil govornik, in da se hoče razviti do skrajne meje, začrtane mu od narave; tudi narodni organizem se bori za prostorček na solncu in kapljo rose in grudo plodne prsti, kakor to opazamo v naravi. Potem je zastopnik opozoril na velikansko narodnostno akcijo, ki so jo pred kratkim začeli in ki bo le tedaj uspela, če se teoretičnim mislecem pridružijo krepke, delavne roke; oni da so storili — hotel je s tem reči, da je on storil — vse potrebno, treba je le dela.

»Kaj je zdaj vse to?« se je vprašal Meliva, rdeč in prepoten; »čemu toliko besed za prazen nič? In kaj mi hoče vendar Brest?« Celo v tem šumu govorjenja in mnogih misli je razločnejše nego vse drugo čutil Brestov zaničljivi pogled, čeprav se ni hotel ozreti v tisto smer.

Tisti trenutek je tudi slišal, da Brest govori. Še preden so ljudje pri mizah utihnili, mnogo preden je mogel razločiti, kaj Brest misli, se je zgrozil nad seboj in si ni upal dvigniti pogleda od kozarca mlačnega piva, ki je stalo pred njim. »O jaz ničvrednež! O podli človek, ki sem!« mu je ječalo v srcu. »Kaj naj storim?« Slišal je več v Brestovem glasu, nego v njegovih besedah, ki jih je razumel le napol.

»Jaz moram priznati,« je govoril Brest po nekem uvodu, ki se je popolnoma izgubil v splošnem šumu, »da nisem nikoli premišljeval o problemu malega naroda in da tega tudi po današnjem predavanju ne bom storil, ker se mi ne zdi potrebno. Koliko je resnice in koliko neresnice v vsem tem, kar je Meliva govoril — kar je gospod Meliva govoril, boste presodili drugi, ki se ukvarjate s takimi stvarmi. Vendar pa se mi zdi...« tu je začel Brest nenadoma kričati. Meliva je vztrepetal in ni nič odgovoril, ko se je nekdo sklonil k njegovemu ušesu ter vprašal:

»Ali je pijan?«

»Vendar pa se mi zdi, da je vse odvisno od osebnega poštenja, ali nraвне sile, kakor se izraža Meliva, posameznika, vsakega izmed nas posebe...«

Dvojica v lahkomiselnem kotu veseljakov je začela pritrjevaje kimati z glavo, drugi pa so se

spogledovali, kakor bi ne razumeli, kako spada to govorjenje k problemu malega naroda; zlasti je bilo nezadovoljno omizje znanstvenikov. Brest je stal razkoračen, levico v hlačnem žepu, visoko napetih prsi, ogromnih v svoji veličastni širokosti, in je tolkel s kozarcem ob mizo.

»Kóga se jaz bojim, gospoda moja, kóga se bojim, če delam, kar vem, da moram? Kaj nam potem mar problem malega naroda? Nihče me ne more pogubiti, če prihaja moč iz mene samega. Kóga naj se bojim, to mi odgovori, Meliva!«

Meliva si ni upal dvigniti glave; krož ustnic mu je ležal krčevit nasmeh, kakor mrliču, ki je umrl v blaženih prikaznih.

»Saj ne govorimo o tem, ali se ti koga bojiš!« je vzkliknil nekdo nevoljno Brestu.

»To sploh ne spada k stvari!«

»Prosim besede! Besede prosim!« je klical nekdo izmed znanstvenikov.

»Kdo pravi, da to ne spada k stvari?« je skušal Brest prekričati druge. »Saj se gre edino za to, za vprašanje, ali sem pošten, ne za razliko med naravnim in npravnim — niti prav izgovoriti ne morem te besede! Ne, kako predavam, temu ali sem pravičen, to je problem malega naroda. Vse drugo je nič, prazne marnje, »srce nam moti z goljufijami, ležami.«

»Drugače, Brest, drugače se glasi!« so mu nekateri smeje klicali.

»Nehaj, Brest, dovolj je!« so rekli bližnji prijatelji in so ga vlekli za suknjo.

»Besede prosim!« je zopet vpil eden izmed znanstvenikov, lahkomiselna miza veseljakov pa je bila žalostna, ker ni vedela, kaj naj vse to pomeni.

Meliva si je ogrnil suknjo in je odšel s čuvstvom neizmerne osramočenosti. »Bog, ali si nas ti ustvaril?« mu je ječalo v srcu. Čutil je tako strašen gnus nad samim seboj in nad vsem, kar ga je obkrožalo, da je resno mislil na samomor. V njegovem srcu se je prelivala ostudna reka čuvstev, sovraštva in zaničevanja, in niti eni sami misli bi ne mogel dati izraza.

Zavil je na vogalu vun iz mesta, ko ga je Brest prijel za ramo.

»Kam greš, Meliva?«

»Ne vem. Na izprehod grem. Ali si jih pustil tam?« je skušal Meliva mirno reči, toda grlo mu je bilo suho in čutil je, da mu mišice krož ustnic trepečejo.

»Prepirajo se dalje o nečem,« je odgovoril Brest. »Ne zameri, da sem te tako naravnost napadel. Mislim, da niso opazili. Uprlo se mi je, ko sem te videl, da govoriš tako ... tako lahko-

miselno in da se ogibaš glavne stvari. Ne morem nič, vsaka ... hinavščina me razburi.«

»Kajne, da je bila hinavščina?« je dejal Meliva in v srcu se mu je zganelo tako toplo čuvstvo ljubezni do tega velikega človeka, da ga je zbolelo. Brest je to takoj zanesljivo vedel in je rekel:

»Zakaj si to storil, Meliva?«

»Ali misliš ... danes?«

»Da, danes; in prej. Marta ni otrok, ki bi se z njim igral. Dobro si vedel, da jo ljubim.«

»Ali ... ali se je kaj zgodilo?«

»Pri Klunovih je vse narobe. Bil sem tam, in ko sem te po tem strašnem razdejanju, ki si ga napravil, slišal, kako govoriš o npravnih organizmih ... prokleta, to je več, nego se da mirno prenesti!«

»Ali si bil tudi z Beato? Kaj pravi?«

»Saj pojdeš sam tja. Ko bi ne vedel, da si blazen, pri moji veri, da te pobijem z enim samim udarcem, kakor psa. Kaj naj počnem sedaj?«

»Pobij me!« je rekel Meliva.

»Domov moram, da prespim, če se bo dalo,« je rekel in se obrnil.

V Melivu se je zopet zganelo toplo, boleče čuvstvo ljubezni. »Kako me ljubi, ničvrednega!«

»Brest, Brest!« je klical za njim, toda senca orjaške postave se je izgubila v temi, odmevala je le še trda, težka stopnja v sosedni ulici.

Meliva pa je krenil iz mesta in je šel skozi park in preko travnikov in skozi gozd. Bilo mu je v srcu, kakor človeku, ki pride iz dolgotrajnega velikega hrupa v najtišjo tišino; nič se ni zganelo v njem, niti misel, niti vest, prevzel ga je vsega občutek, da mu je nekaj silnega, glasnega umrlo v prsih. Gledal je v veliko nebo nad seboj, brez zavesti, kakor majhen otrok, in se je čudil, da bleste gori mirne, svetlo žareče zvezde. Vsa tihota noči je bila v njem, tako brezmejna in težka v svojem molku.

»Blagoslovljen bodi, Bog, da je prišel ta dan, ko sem vse pregledal! Zahvaljen za ta hip, ko se mi je vse razodelo; prišel je čas obračuna. Niti trenutka ne smem zamuditi — kar sem zdavnaj vedel, se bo izpolnilo. Kóga se bojim?« je šepetal smehljaje, razširil roke in se ozrl v nebo, kjer so med vejevjem blestele mirne, svetlo žareče zvezde.

»Kaj se godi z menoj?« se je naenkrat vprašal; bil je klic starega človeka.

»Kóga se bojim?« je zakričal, kljubovaje samemu sebi, in je še širje razpel roke in vržl glavo vznak; v grmu se je splašila ptica in v tilniku ga je bolelo. »Kóga se bojim?« je ponavljal s hripavim glasom in je tiho jokal.

»To so živci,« si je rekel, toda bil je zadnji klic starega človeka.

»Ne,« si je glasno odgovoril, »prišel je dan obračuna. Kóga se bojim?«

Zadnji krik je bil tako nenaraven, kakor bi kričal blaznik v smrtni stiski. Pozno, proti jutru je prišel domov in je mirno zaspal v hipu.

VII.

Meliva je trdno spal do devetih. Ko se je napravil, se je dolgo izprehajal po svoji sobi, nato je napisal nekaj pisem, ki so bila nujna, in malo pred poldnevom se je napotil h Klunovim. Dokler je bil v sobi, se mu je ta pot zdela enostavnejša in lažja, toda ko je bil na cesti, se je moral tolažiti, kakor se tolažijo vsi ljudje pred težkim dejanjem: »Čez pol ure bo vse minilo,« da se je ojunačil. Sam ni vedel, kako mu je takoj za tem prišlo na misel: »Vse mine, čez pol ure bo minilo tudi življenje. Nihče od nas ne bo živel dalje kot do smrti,« si je govoril in se oziral po ljudeh, »nihče od nas ne bo živel dalje kot do smrti.« Vse, kar je bilo na ulici, se mu je zazdelo nenavadno mrtvo. »Čudno, da vse mine.« Videl je velikanski, rumen voz, v katerega so nakladali opravo iz neke hiše, in ko je bral na njem tuje ime podjetja, napisano z velikanskimi črkami, je dejal: »Nihče od nas ne bo živel dalje kot do smrti.« Prav nič ni vedel, kaj naj reče pri Klunovih. Ko je pozvonil, si je dejal:

»Takoj se bo vse odločilo. Še dvajset minut.«

Hišna je pogledala skozi kukalo in mu odprla.

»Saj so doma, kajne?«

»Pač, seveda!« je odgovorila v zadregi. »Če dovolite...« je rekla in zopet zaprla vrata. Slišal je, da je odšla po hodniku. Še nikdar se mu ni primerilo, da bi moral čakati pred Klunovimi vrati; zardel je, in ko se je nehote zgani, da odide, si je rekel:

»Stoj, prokleti človek, stoj kot ukopan!«

Minilo je par minut, preden se je hišna vrnila in mu odprla.

»Prosim; gospa Vas čaka.«

V hiši, kjer je bil navajen takoj pri prvem koraku videti dobri Beatin obraz, je bilo vse tiho. Celo hišna je izginila v kuhinjo in je zaloputnila vrata za seboj.

»Še četrť ure,« si je mislil Meliva.

Gospa je sedela z ročnim delom na zofi in mu je komaj vidno odzdravila, ne da bi ga pogledala. Pokazala mu je na stol ob nasprotni strani mize. Meliva je dobro čutil, da ga sedaj sovraži, kakor je že prej vedel, da ga ne mara. Hotel ji je poljubiti roko kakor navadno, pa je spoznal, da to ni več mogoče, in je sédel.

»Po vsem, kar se je zgodilo, nisem pričakovala, da še pridete,« je rekla gospa in je vneto vbadala.

»Smatral sem za... mislil sem, da je potrebno, da pridemo na jasno.«

»Na jasno? Ali nismo na jasnem? Kaj je treba sedaj še fraz in govoričenja? Da pridemo na jasno, pravite?«

»Morda bi vendar...« je začel Meliva pikro, pa je takoj strl svoj ponos. »To je res,« je dejal in zardel.

»Kaj je res? Kaj hočete zopet s tem? To je res, pravi! Kak človek pa ste Vi pravzaprav?« Gospa je jezno dvignila obrvi in mu prvič pogledala naravnost v oči. »Z Beato se zaroči in dan, preden bi se imela zaroka razglasiti, se takorekoč na svojo roko zaroči z Marto. Na svojem stanovanju! Dekle je dovolj hudobna, da pride in vse pove, in potem pride še on in pravi: to je res!«

»Sédi, prokleti človek, sédi in se ne gani!« si je dejal Meliva.

»To ni tako, milostna gospa! Jaz nečem reči...«

»To je tako, gospod Meliva. Jaz ne potrebujem nobene jasnosti več. In če bi se bilo to zgodilo dan pred poroko ali teden za poroko, bi mi tudi to bilo jasno, kolikor Vas poznam.«

»Tudi to je res,« je dejal Meliva.

»Za božjo Kristovo voljo, kakšni ljudje ste vendar sedaj?« je rekla gospa in solze jeze so ji stopile v oči. »Zločin stori, hišo pripravi ob dobro ime in ne reče: odpustite mi! — temuč govori venomer: To je res, vse to je res!«

»Bog mi je priča...«

»Ne, ne, nikar ne prisegajte. Jaz mislim, da sva popolnoma na jasnem, gospod Meliva.« Pogledala ga je, kakor bi ga odslavljalala.

»Ali bi mogel govoriti z Beato?«

»Domišljujem si, da je moja hči tudi na jasnem,« je rekla gospa in je vstala, toda ravno takrat je prišla Beata. Tedaj se gospa ni več mogla premagovati in je stopila k hčeri, jo stisnila na prsi in zaihtela, poljubujoč ji lase. Bilo je prvič, da jo je Meliva videl nežno.

»Ubožica, ubožica moja!« je šepetala med solzami.

Tudi Meliva se ni mogel ubraniti občutka groze, ko jo je ugledal. V eni noči se je zelo izpremenila. Lica so ji bila nezdravo splahnjena in zardela, oči drobne in kalne med oteklimi vekami; bila je skoro starikava in le nje lepi lasje so se razkošno lesketali. Ko je vstopila, ga je ošinila z naglim pogledom, potem je povescila oči in se ni več ozrla vanj.

»Uničil sem jo, ki sem jo ljubil,« si je dejal Meliva. »Ali bom imel dovolj moči, da storim, kar moram?«

»Pusti naju en trenutek na samem, mama!« je rekla Beata, še vedno na njenih prsih, toda gospa ni nehala poljubljati njenih las in šepetati:

»Ubožica, ubožica moja!«

»Eno samo minuto, mama!« je ponovila in se ji izvila iz objema.

Gospa je tedaj odšla, otirajoč si oči.

»Kako, da si še prišel?« mu je rekla, ko sta bila sama. »Marta veruje vate.«

»Tvoja ljubezen je meni bila življenje, Beata, in moja je tebe ubila,« je začel Meliva hlastno s stavkom, ki mu je prišel nehote na ustnice, ko jo je zagledal vso bedno; nikoli prej bi ne bil rekel česa takega.

»Kaj ti je bila moja ljubezen?« je rekla Beata z nasmehom, ki je še bolj spačil njen bolni obraz.

»Ne lažem, ne lažem,« je vzkliknil Meliva v istem navalu čustva kakor prejšnji večer v gozdu. »Ne lažem, Beata, ne lažem!« je že kričal. »Na kolena hočem pasti pred teboj, s čelom bom tolkel ob tla. Storil sem ti krivico, storil sem vsem ljudem krivico in je ne morem popraviti.« Stopil je k njej in jo prijel za roke: »Bojim se, da mi ne boš verjela, če padem pred teboj na kolena in si razbijem glavo, kjer stojiš. Vse vem sedaj, mnogo se mi je razodelo; prišel je dan, da obračunim s seboj!«

Njegove oči so se mrzlično lesketale.

»Pusti to!« mu je rekla in mu izvila roke. »Kaj boš storil sedaj?«

»Z ognjem si bom opustošil srce. Vse bom izžgal iz njega, razdejal ga bom s plamenom. Vse moram uničiti, da ozdravim, ker je vse bolno v njem. Slednja misel je lažniva in hudobna. Bog mi je hotel dobro, ko je dal, da ti storim krivico.«

»Kaj boš storil sedaj?« je ponovila Beata z istim zamišljenim nasmehom. »Marta je v svoji sobi in vem, da misli nate. Zelo te ljubi.«

»Pojdem!«

»Ali pojdeš? Slutila sem tako.«

Toda ko je Meliva videl, da ji je pri teh besedah ugasnil zadnji medli soj življenja in upanja na obrazu, je spoznal, kako neizmerno ga ljubi, in da zanj ni življenja razen pri njej. Čuvstvo je tako silno zavalovilo v njem, da je omahnilo vse, kar je mislil snoči in davi; zanj ni bilo življenja razen pri njej.

»Beata, ali naj ostanem?«

»Ne, ne, pojdi! Pojdi, hitro pojdi in stori, kakor praviš.«

Meliva je šel omoten iz sobe; ko je bil v veži, je zaklicala za njim:

»In Marto naj pozdravim, ali ne?«

Meliva je obstal in se skušal domisliti.

»Da, reci ji... pozdravi jo!« je odgovoril in stopil na vrt. »Poljubiti sem te še hotel, Beata,« je govoril sam s seboj.

S ceste je ravno prihajal svétnik Klun iz urada.

»Ahá, Vi, Meliva, kaj pa Vi počenjate?« je vpil preko vrta. »Saj je vsakdo bil neumen, ampak kar ti delaš, je preneumno!« Še v jezi ni mogel mladih ljudi vikati.

Meliva ga je pozdravil, pa ni razumel, kar mu je govoril, in je šel, še ves omoten dalje. »Na tleh ležé slovenstva stebri stari,« mu je prihajalo na um, kakor že premnogokrat ta dan. Takoj nato je zopet pomislil: »Poljubiti sem te še hotel, Beata, toda bolje je tako. Bolje je tako.« In je šel dalje in je videl, da je vse mesto nenavadno mrtvo. »Vse mine, tudi to je minilo.« In je šel dalje, in ko je videl dijačka z mnogimi knjigami pod pazduho, mu je pogledal globoko v oči in je rekel: »Nihče od nas ne bo živel dalje kot do smrti.«

Ko je hodil dolgo, se je vrnil domov ter pisal svojemu šefu, da se mu zahvaljuje za službo, in je jel premišljevat, kako bi se preselil.

Potem je Ivan Meliva začel živeti čudno življenje, veliko bolj pisanja vredno, nego je bil ta dan pred njegovo zaroko, ki se ni izvršila.

ZAROČENKA.

O, pustite me, naj jočem! V žalni venec jih bom spletla, Tam sta v bukev dve imeni
Moji nageljni rudeči nesla gori na planino, vrezani nad srcem enim:
ne dehte mi več po sreči. kjer je s tiho bolečino zaročenka z zaročenim —
Kaj nevesta z njimi hočem? moja prva sreča vzcvetla. dve ljubezni preiskreni.

Kot dve rosni zvezdi beli,
v beli limbar porošeni,
v božjem solncu pozlačeni,
dve ljubezni sta goreli.

Mrtva je ljubezen ena:
Vgasnil jo je boj krvavi,
v nedosežni spi planjavi.
Druga toži zapuščena.

Silvin Sardenko.

MOLK.

Na visoki gori sem pribit,
kot ptič za dvoje perutnic.

Od obzorja do obzorja milijoni rok
krvavih . . . milijoni bledih lic . . .

In vsaka kapljica krvi,
na moje srce pade . . . tam se razleti

trdo, molcé . . . In moja duša,
kakor gozd najgloblji: poln govora,
nič ne govori . . .

ŽENJICE.

V solncu smo in gorimo, kot polje gori,
na njivi smo in šuštimo, kot klasje šuši,
s srpom smo in blestimo, kot on se blesti . . .

Na voz naklada snopje gospodar;
noseča žena počiva: pretežko breme.
Hiša kaže raztrgano sleme
in daleč nekje za modrino vihar . . .

Iz prsi poletja pretaka se kri.

NAJINA ŽALOST.

Vlažna tla in oblačno nebo.
Trepetanje, kot curljanje sekund.
In Ti . . . Misli najinih src,
razplakanih, v daljo gredo . . .

K srcu srce, da se razodeneva,
roko v roko, da se ne razkleneva . . .

Najin otrok, še nerójen, toži svet!

France Bevk.

V SVET.

Bog ve, kam nebesa
nocoj gredo . . .
Dva tira v tujino
poti navijata
in kolesa, kolesa
pojo slovo . . .

Okno je s tvojim govorilo nocoj,
šipa ob šipi tesno strepetala,
skozi luči in skozi soj
tvoja senca je preko poti bežala . . .

Čez nebo razpet je
črn oblak,
prsti njegovi se stezajo, stezajo
nad ožarjeni vlak;
nerazodete,
plahe sanje, s krvjo ogrete,
srce preprezajo:
Kam hočeš, dete?

Ali se vrneš še z bleskom ponosnim,
upanja sanja plamenom neizprosnim,
čudna pravljica, ti zlato dekle?

Ob kovčegu se tvoja roka giblje,
ustna ti boječo pesem plete,
nežno, kot da drobno dete
skrbna mati ziblje.

Vse meni drago, vse tebi sveto,
vse skrito, vse razodeto
zakleni, dragica, da ne vidi
oblak nocoj! . . .

A kolesa
pijejo milje
skozi mrak in noč,
vroče čelo ti šipa stresa,
s tabo skrbna gredo nebesa;
v tvojih očeh je strah in moč . . .

Narte Velikonja.

PARALELA.

Par konj vleče parizar čez graniten tlak,
podkve krešejo iskre — voz se premika;
mora se premikati: zakon je tak
in bič hoče.

Kaj praviš človek?

»Pravim: Tudi jaz vlečem voz in je težak.
Zapeljal bi ga v gramóz,
da obtiči
in izkrešem kri . . .«

Govoril si in si povetil pogled;
ž njim si označil konec zamolčanega stavka.
Jaz sem podčrtal misel tvojih besed
in nisem bil vesel in nisem bil žalosten.

Joža Lovrenčič.

J. F. Millet: Cerkev v Greville.

Pred Kremlom, prav sredi mesta, se širi Krasnaja ploščad (Rdeči trg), največji ter najznamenitejši moskovski trg. Z ene strani ga omejuje Kremlovo zidovje; temu nasproti stoje glasovite tržnice; na enem koncu se dviga moderni zgodovinski muzej, na drugem pa cerkev Vasilija Blaženega. Navdušeni potopisci ga primerjajo trgu sv. Petra v Rimu in trgu sv. Marka v Benetkah, ki jima je podoben po svoji razsežnosti.

Sredi Krasne ploščadi ugledam bronasti spomenik Minina in Požarskega. Ker je v Moskvi jako malo spomenikov, me je tembolj zanimalo, koga da so Moskviči počastili na glavnem trgu. Pristopim in čitam: »Grazdaninu Mininu i knjazju Požarskomu — blagodárnaja Rossija. 1818.« (Meščanu M. in knezu P. — hvaležna Rusija.) Minin je bil preprost mesar v Nižjem Novgorodu. Ko so se pred tristo leti Poljaki polastili Moskve in se je bilo bati, da osvoje še ostalo rusko carstvo, je Minin vzpodbujal rojake, naj osvobode domovino. Od vseh krajev so vreli k njemu prostovoljci. Ker pa sam ni bil vaje orožja, je Minin prosil izkušenega vojaka kneza Požarskega, naj prevzame vodstvo armade. V tridnevni bitki so Rusi premagali Poljake in jih prepodili iz Moskve (1612). Dvesto let kasneje, po zmagi nad Francozi, je car ukazal, da se junakoma zgradi spomenik. Vrh granitnega podstava stoji meščan Minin; z levico se opira na poveljniški meč, desnico pa je dvignil proti nebu. Pred njim sedi na nizkem stolčku knez Požarski; v levici drži ščit, desnico pa je položil na meč, znamenje, da se je ravnokar udal Mininu, ki mu je prigovarjal, naj sprejme poveljstvo. V podstav so vzdali dva bronasta reliefa; prvi nam kaže, kako Novgorodci prinašajo denar in zlatnino, na drugem pa Poljaki beže iz Moskve.

Nedaleč od spomenika, Zveličarjevim vratom nasproti, se nahaja nekoliko vzvišen okrogel prostor s kamenito ograjo, ki se nazivlje Lobnoje mesto (= višje ležeči kraj, morišče), »moskovska Golgota«. Lobnoje mesto je bil nekak forum starih Moskovljanov. Tu so razglašali vladarjeve ukaze, odtod so carji sami včasih naogovarjali narod. Tu so naznanjali, da je stari car zatisnil oči, odtod so obveščali ljudstvo, da je novi car zasedel vladarski prestol. Ob tej tribuni so se pričenjali ali končavali slovesni cerkveni sprevodi. Na cvetno nedeljo je na tem kraju patriarh delil palmove veje carski družini pa ruskim bojarjem; nato je zasedel

oslička, vzel v roke križ in evangelij, jezdil skozi Zveličarjeva vrata do Uspenskega sabora in ves čas blagoslavljal vernike.

Zloglasno pa je Lobnoje mesto, ker so se tod odigravali tudi strašni prizori; potoki krvi so namakali Rdeči trg; ni čudno, če mislijo nekateri, da je trg dobil svoj priimek od krvi, ki je tekla po njem. Tu so postavljali vislice, tu so rablji na carjevo povelje morili nepokorne državljane.

Posebno hudo je divjal Ivan Grozni, ruski Neron. Na stotine plemenitašev in drugih »zarotnikov« je pomoril na Rdečem trgu. Meščani so morali biti navzoči, ko so »hudodelci« umirali v najstrašnejših mukah; krvoločni car pa je s krem-

Moskva: Rdeči trg, cerkev Vasilija Blaženega in Zveličarjeva vrata.

levskega zidovja opazoval, kako so rablji izvrševali njegova povelja. Neumljivo nam je, da se ljudstvo ni uprlo takemu tiranu. To dušeslovno uganko je rešil največji ruski zgodovinar Karamzin tako: »Tak je bil car, taki so bili njegovi podaniki! Njih potrpežljivost je bila brezmejna; carsko oblast so smatrali za Božjo oblast, vsak ugovor in upor za prestop ek Božje postave. Premnogi so umrli na Lobnem mestu, nam pa so rešili moč Rusije, kajti na brezpogojni pokorščini naroda temelji mogočna država.«¹

Še enkrat je v potokih tekla kri po Krasni ploščadi, ko je Peter Veliki strašno sodil »strelce«, svojo telesno stražo. Ruski pretorijanci so se s Petrovo sestro Sofijo zarotili zoper carja, ki so ga hoteli odstaviti. Strogi car jih je hudo kaznoval: več sto upornikov so na Rdečem trgu pobesili ali obglavili, glave pa nataknili na drogo ve. Sestro je

¹ Hoić, Slike iz obćega zemljopisa, knjiga peta, dio prvi, str. 314.

zaprl v samostan, kjer je morala bivati do smrti. Pred oknom njene celice je dal obesiti glavne zarotnike. — V neki umetniški zbirki me je zanimala ta-le slika: Pri oknu stoji gosposka ženska srednjih let, razmršenih las. Polni obraz je neznan-sko divji. Oči so izstopile iz jamic in bulijo predse; strašna groza se izraža v tem pogledu. Pod sliko sem bral napis: »Sofija Aleksejevna, sestra Petra Velikega«. Slikar jo je upodobil v trenutku, ko zagleda pred oknom obešene strelce.

Kdor se zgraža nad krutostjo Ivana Groznega in Petra Velikega, naj pomisli, da se je to vršilo v 16. in 17. stoletju, ob istem času, ko so Francozi, takrat najomikanejši narod, uprizorili »šentjernejsko noč«, v istem stoletju, ko je v srednji Evropi divjala tridesetletna vojska. Komur še to ni zadosti, naj se spomni grozot francoske revolucije ali pa nekaterih dogodkov najnovejše svetovne vojske; spoznal bo, česa je tudi po »kulturnih« državah zmožna »človeška bestija« ...

Na spodnjem koncu Krasne ploščadi ugledamo najčudnejšo moskovsko stavbo: cerkev Vasilija Blaženega. Iz daljave se nam zdi, da je katedrala z dvanajsterimi pisanimi kupolami, na katerih se svetijo težki pozlačeni križi, zidana v pristnem ruskem slogu. Ko pa stopimo bliže, da jo pregledamo natančneje, uvidimo, da je, po našem pojmovanju lepote, pravi — nestvor. Zgradba je povsem originalna, edina svoje vrste. Zastonj iščemo enotnega sloga, simetrije in pravilnosti. Stavba je zmes vseh mogočih slogov; v celoti prevladuje bizantinski slog, toda oboki so romanski, okna renesanska, posamezni manjši deli so gotski, kupole so pa orientalske. Vsaka kupola ima drugo obliko, drugo barvo, drugo velikost. Srednja je piramidasta, sosednja gladko čebulasta, tretja se spiralno zavija, četrta je posuta z malimi piramidami, peta nosi valovite okraske, šesta je luskinasta; prva je zlata, druga zelena, tretja modra, četrta ima različno pisane zavoje, peto posipajo raznobarvni kvadrati, šesta nosi zlate zvezde na temni podlagi. Nekateri barve so kričeče in živahne, druge temne in mrtve. Ko bi ne vedel, da je ta zgradba krščanska, bi dvomil, je li to mošeja, cerkev ali pagoda. »Te kupole je nekdo primerjal zmajem, ki se zvijajo proti nebu, in vsak tak zmaj ima drugo barvo in vsak je pestre dlake in njegovi jeziki so mnogobarvni. — Ta stavba je poosebljena neharmonija in brezokusnost, ona predstavlja naj-silnejše nasprotje grški umetnosti vsled popolnega pomanjkanja simetrije. To je večni dokument patološkega duševnega stanja Ivana Groznega (on je namreč zidal to cerkev), dokument narodne umetnosti, ki je pod neprijaznim nebom zgrešila

pravo pot. Ruski Neron je hotel videti izraženo vso svojo silovito, neharmonično naravo, vse svoje nasilstvo in samovoljnost, in sezidali so mu ta hram.«¹

Vkljub temu nam celota jako ugaja; zavedamo se, da je fantastična zgradba sezidana po enotnem načrtu; barvni efekt je nedosegljiv. Izmed moskovskih stavb si Vasilija Blaženega gotovo vsakdo najbolj zapomni. »To mnogobarvno čudo preseneti še tako brezčutnega potnika. Mislite si, da se je najbolj pisana ptica tropskih pragozdov izpremenila v katedralo, pa imate pred seboj Vasilija Blaženega.«²

Zgodovina pripoveduje, da je Ivan Grozni z vojsko udaril na Tatare, ki so gospodovali v Kazanu ob Volgi. Ko je šel v boj, se je zaobljubil, da bo v Moskvi sezidal cerkev, če mu Bog podeli zmago nad sovraži. Izpolnil je obljubo: zmago nad Tatari je ovekovečil s stavbo v tatarskem slogu. Ko so cerkev dovršili, — govori pripovedka, — je bil car tako zadovoljen, da je poklical k sebi mojstra, ga bogato obdaril in vprašal, če si upa sezidati cerkev, ki bi bila še lepša od sv. Vasilija. Ko mojster na vprašanje pritrdi, mu da kruti car iztakniti oči, da ne bi drugod sezidal cerkve, ki bi po lepoti prekašala njegovo. Prvotno so cerkev krstili na ime: »Pokróvskij sabór« (cerkev Marije Pomočnice); pozneje pa so v pritličju prizidali kapelo sv. Vasilija; odtod se dandanašnji navadno nazivlje »Vasilij Blaženi«.

Ko so Francozi prišli v Moskvo, so cerkev oropali in spremenili v konjski hlev. Pri odhodu je Napoleon ukazal »mošejo« upepeliti, kar se pa k sreči ni izvršilo; svet bi bil sicer izgubil eno svojih največjih znamenitosti.

Začudil sem se, ko sem vstopil pri stranskih vratih. Mislil sem, da je Vasilij Blaženi, kot so druge pravoslavne cerkve, pa sem se zmotil. Zašel sem v nizko, temno kapelo brez vsake posebnosti. Ko pregledujem stenske slikarije, stopi k meni cerkvenik in me pelje po širokih stopnicah navzgor. V pritličju in v prvem nadstropju je skupaj enajst kapel, majhnih, ozkih in brezpomembnih; od ene do druge vodijo kratki, tesni hodniki. Zares, čudaka sta bila car in mojster, ki sta ustvarila tako svetišče! Spremljevalec mi je pravil, da se v tej cerkvi samo dvakrat na leto vrši liturgija in to v glavni kapeli, v ostalih pa nikoli.

Rdeči trg je Markovemu trgu v Benetkah podoben tudi v tem, da se pred Vasilijevo katedralo izprehajajo trume golobov, ki so ravnotako domači kot njih bratci v Italiji. Prodajalke stoje

¹ Bogumil Vošnjak, Na razsvitu, str. 208. in 209.

² Hoić, str. 311.

pred cerkvijo in ponujajo zavitke s koruzo. Vendar pa se Rusi za golobe prav malo zmenijo; le tujci se zabavajo z živalcami.

Kremlovemu zidovju nasproti omejujejo Krasno ploščad lepe, trinadstropne hiše. Na prvi pogled sodimo, da so to palače ruskih plemenitašev, v resnici so pa le tržnice, »trgovski redi« (torgóvije rjadí), podobne slovečim »galerijam« po nekaterih laških mestih. »Težko si je misliti večjega nasprotja: tostran trga Kreml s svojimi cerkvami, samostani in obzidji, na koncu trga Vasilij Blaženi, na sredi Lobnoje mjesto, in evo onstran trga torišče moskovskih kupcev. To nasprotje pa ni posebno ostro, kajti moskovskemu kupcu je Kreml največja narodna svetinja in v njegovih cerkvah se počuti ravno tako domače kot v svoji pisarni.«¹

Moskva je prvo kupčijsko in obrtno mesto v Rusiji. Po prometu prekaša Petrograd, ki leži preveč na periferiji. V Moskvi se od vseh strani stekajo železnice, ki prevažajo blago do skrajnih točk v državi. V mestu je devetero glavnih koldvorov, v Petrogradu le sedem; od nekaterih vozijo vlaki tudi po dveh ali še več progah.

Ivan Grozni je Moskvo spremenil v prvo kupčijsko mesto na poseben način: Premagal je Novgorod Veliki, pomoril 60.000 Novgorodcev, 18.000 trgovskih družin pa odpeljal v Moskvo ter jih naselil v mestu in v okolici. Kjer sedaj stoje trinadstropne tržnice, so pred nekaj desetletji stale v dolgih, ozkih, pokritih ulicah nizke hišice; tržišče je bilo podobno bazarjem v orientu. Pišejo, da »je bil smrad nepopisen, blata in nesnažnosti pa toliko, da se z moskovskim trgom v tem oziru ni mogel kosati nikak vztočni bazar.«²

Tri velikanska poslopja — gornji, srednji in spodnji trgovski redi — vsebujejo same prodajalne in skladišča. Največji ter najlepši so »gornji trgovski redi«, 252 m dolgo in 88 m široko poslopje, krito s stekleno streho. Trije prostorni hodniki podolgoma in trije povprek segajo od tal do vrha, da je poslopje dovolj razsvetljeno. Ozki mostiči v prvem in drugem nadstropju vodijo preko hodnikov; gledalcu se zdi, da je zgradba s tramovi preprežena kot s pajčevinami. Poslopje so postavili pred dvajsetimi leti; zidava je stala 6 milijonov rubljev (nad 15 milijonov kron). Odprta je tržnica od 8. zjutraj do 8. zvečer. V njej se nahaja krog 1000 prodajalen, deloma v pritličju, deloma v prvem nadstropju; v gornjem delu stavbe so pa skladišča. V podzemlju je nekaj pivnic in restavracija. Poleg prodajalniških vrat so izložbena okna, ki so jih zlasti v pritličju sijajno opremili. V vsaki trgovini ugledamo v kotu

pozlačeno ikono, pred katero gori oljnata lučka. To je tako splošna ruska navada, da menda ni pravoslavne prodajalne, brivnice, delavnice, restavracije in čajnice, da ne bi premogla svetniške podobe s svetilko; pritrdijo pa ikono ne sredi stene, marveč vedno le v kotu. — To poslopje so namenili trgovini na drobno, medtem ko v srednjih in spodnjih trgovskih redih kupčujejo na debelo.

Posebnost moskovskih tržnic je tudi ta, da med prodajalci ni — Židov. Rus je premeten: dobiček iz kupčije in obrti je pridržal sebi. Rus je rojen trgovec. Ker ne mara, da bi mu Židi delali konkurenco, jim je prepovedal bivati v srednji, severni in vzhodni Rusiji; navaden Žid se sme nastaniti samo na jugu in pa v poljskem kraljestvu. Moskva in Petrograd se nam prikupita že zato, ker tamkaj ni onih umazanih židovskih pijavk, ki jih mrgoli med Poljaki.

Na gornjem koncu Rdečega trga stoji mogočno poslopje: z g o d o v i n s k i m u z e j (imperatorskij rossijskij istoričeskij muzej), 30 let stara stavba. V njem so nakopičili zelo veliko predmetov (orodja, orožja, kipov, slik itd.) iz kamenite in železne dobe, iz prve dobe krščanstva in srednjega veka do konca 16. stoletja. Ko sem prvič bival v Moskvi, si muzeja nisem mogel ogledati. Poletni meseci julij in avgust so nam seveda najprikladnejši za potovanja. Isti čas imajo pa tudi na Ruskem počitnice. Nekateri zbirke tačas kar zapro, mnogo jih je pa »v remontu« (v popravilu). Vse popravljajo, čedijo, snažijo, predmete na novo grupirajo. Dostikrat so cel muzej obdali z lesenim plotom, na les pa nabili lepake: »V remontje«. Veselil sem se imenitnih slikarij; ob določenem času sem čakal, da se muzejeva vrata odpro; usmilil se me je vratar, ki me je odslovil s suhoparno besedo: »Remont!« Če pa so zbirke, ki so na Ruskem ravno tako velike kot drugod v Evropi ali še večje, odprte, so mnogo sob zaklenili, omare pa zažgnili, ker je v dotičnih dvoranh »remont«.

Poleg zgodovinskega muzeja se dviga d ú m a (mestni dom), rdeče poslopje, s pročeljem obrnjeno proti zunanjemu delu mesta. Med muzejem in dumo stoje »íverska vrata« z dvojnim ozkim prehodom, med obema prehodoma pa po celi Rusiji znana k a p e l a í v e r s k e M a t e r e B o ž j e (časóvnja íverskoj bóžijej máteri), majhno svetišče, takorekoč prilepljeno na vrata. Kdorkoli gre mimo, stopi za trenutek v kapelico. Zato se tare pred časóvnjo množica naroda. Vsi stanovi so zastopani: oficir, trgovec, uradnik, delavec, elegantne dame in revne ženice. Vse se klanja in križa, vsi poljubujejo glavno ikono in še druge podobe ob stenah, preprosti ljudje pa tudi poklekujejo in

¹ B. Vošnjak, Na razsvitu, str. 210.

² Na razsvitu, str. 211.

poljubljajo tla. Sveč gori toliko, da je kar zatohlo v kapeli; saj vsakdo ob vходу kupi svečko in jo prižge na oltarju. Kdor ne more v svetišče, ali pa kdor se vozi v kočiji, se odkrije in pobožno parkrat prekriža, pa bodi še tak dostojanstvenik. Navada celo zahteva, da car, preden stopi v Kreml, obiše iversko kapelo in se tamkaj priporoči Materi Božji.

V oltarju se časti najimenitnejša moskovska ikona: podoba čudotvorne iverske Matere Božje. Ta podoba je natančen posnetek starodavne Marijine slike v iverskem samostanu na gori Atos. O prvotni sliki pripoveduje legenda,¹ da je njena lastnica ob času, ko so grški vladarji divjali zoper češčenje podob, ikono vrgla v morje, da je ne bi zasegli preganjalci. Začudila se je, ko se podoba ni potopila, ampak je stala po koncu in odplavala po morju. Njen sin je postal menih na atoški gori ter je razglasil zgodbo z ikono. Mnogo let kesneje so menihi na morju zagledali Marijino podobo, ki je od nje izhajala svetloba. Veslali so k njej, pa je niso mogli doseči; ikona se je odmikala. Nato je igúmen stopil na morje, vrhu vode korakal kot po suhem, dosegel podobo in jo prinesel v samostan. Leta 1648. so kopijo te ikone z veliko slovesnostjo prenesli v Moskvo in jo namestili v tej kapelici. Na glavo so ji dejali briljantno krono, krog vratu pa venec biserov. Vsa podoba tiči v zlatem okviru za brušenim steklom. V naglici sem videl samo nekaj obrisov zelo začrnele slike.

Podobo tudi vozijo po mestu v staromodni kočiji, ki mora biti vanjo vpreženih šest konj, kar se vedno vrši le v zgodnjih jutranjih urah. Ker jo smatrajo za čudodelno, jo radi nosijo k bolnikom. Za tak obisk je menda treba plačati vsaj 7 rubljev, bogatini pa prostovoljno plačajo še več. V posebno čast si šteje gospodar, če so po njegovih sobah nosili glasovito ikono. Moskvíči in Moskovke imajo iversko Mater Božjo tako v časteh, kakor n. pr. Rimljani svojega »Bambino«, ki ga tudi nosijo po hišah.

Ob iverski kapeli sem obžaloval, da Rusi niso zedinjeni z Rimom. Koliko bi pridobila katoliška Cerkev s tem pobožnim narodom, kako izvrstni katoliki bi postali Rusi, mnogo gorečnejši, kot pa so nekateri Romani! Ne samo jaz, tudi drugi potniki se ne morejo dovolj načuditi pobožnosti ruskega ljudstva. Kardinal Vanutelli se je razjokal, ko je v Moskvi gledal pravoslavne, kako prisrčno da molijo. Ker tako iskreno časte Mater Božjo, bo morebiti v neznani bodočnosti ravno to češčenje privedlo izgubljene ovčice k pravemu Pastirju.

V Moskvi je mnogo beračev, posebno še krog

cerkva in kapelic. Za mano priteče ženica in kliče znane besede: »Kapjéjčku, bárin!« (Kopejko, gospod!) V Moskvi in v okolici preprosti ljudje »pojejo«, kadar govore. Posebno se to čuti pri siromakih, ki tako milo zdihujejo, da bi moral biti hudo trdosrčen, ko bi ne segel v žep in ne podaril kopejke.

*

Oni del mesta, ki meji ob Kreml, se že od nekdaj imenuje Kitájgorod. Nemci to ime predstavljajo v »Chinesenstadt«, Kitajsko mesto, ker ne vedo, da tatarska beseda »kitáj« pomeni »trdnjavo«, Kitajgorod pa »utrjeno mesto«. V starih časih so namreč ta mestni del obdali z dolgim, pobeljenim zidovjem, vsled česar je Moskva dobila priimek »belokamnata«. Dandanes zidovje nima nobenega varnostnega pomena; ohranili so ga in ga popravljajo, ker trdnjavske stene z mnogimi stolpi in stolpiči zunanost Kitajgoroda zelo poživijo. Oficielno se ta mestni del nazivlje »gorodskája čast« ali pa kratko: górod (= notranje mesto, city).

Kitajgorod je kupčijski del mesta. Razen »trgovskih redov« je tod še brez števila prodajalnic, posebno takih, ki se v njih kupčuje na debelo. Tod je tudi denarna borza in mnogo bank. Nekdaj so v Kitajgorodu stanovali plemenitaši, dandanašnji prebivajo v njem samo še menihi. Zvečer se namreč trgovine in pisarne zapro, gospodarji z uslužbenci odidejo, čez noč ostanejo v notranjem mestu edino redovniki. V Kitajgorodu je iz starih časov mnogo samostanov in lepih svetišč. Ne bom jih našteval; omenim le to, da je v celi Moskvi krog 450 pravoslavnih cerkva, med njimi 9 katedral, 15 moških in 10 ženskih samostanov ter 82 kapel, tako da mesto v popolni meri zasluži priimek: ruski Rim.

Ena plemenitaška »palača« se je pa vendarle ohranila: »d o m b o j á r R o m á n o v i h«. V njej se je rodil Mihael Fjódrovič Romanov, praded sedanje carske rodovine, ki so ga kot šestnajstletnega mladeniča leta 1613. izvolili za ruskega carja, potem ko so izumrli Rurikovci in ko so Laži-Dmitriji ter notranji nemiri Moskvo tako oslabili, da so jo že osvojili Poljaki. Zadnji lastnik tega doma je bil Fjodor Romanov, oče carja Mihaela, znan pod imenom Filaret, metropolit rostov-jaroslavski. Mladi car je rojstno hišo podaril nekemu samostanu. Leta 1856. jo je odkupil car Aleksander II. in obnovil v slogu bojarskih stanovanjšč začetkom 17. stoletja. Videl sem hišo samo od zunaj. Loči se od svojih bahatih sosed, ker je preprosta, stari-kasta, enonadstropna. Pravijo, da je znotraj prav tako urejena kot leta 1613. in da v njej hranijo

¹ Roskoschny, »Rußland, Land und Leute«, I. 74.

mnoogo spominov na prvega carja iz rodu Romanovih.

Okoli Kremla in z njim združenega Kitajgoroda se v polukrogu razprostirajo široki trgi in lepi nasadi. V enem izmed parkov sem našel novo kapelico z napisom: »Grenadjéri svojim tovariščam, padšim v slavnem boju pod Plevnoj 28. nojabrjá 1877. goda.« To lično stavbo so sezidali moskovski grenadirji onim tovarišem, ki so padli v rusko-turški vojski, kar dokazuje napis na zadnji strani: »V pámjat vojni s Turcijej 1877. i 1878. goda. — Plevna, Kars, Aladža, Hadživali.« Na stranskih stenah sta vzdana dva bronasta reliefa; prvi nam kaže, kako Turek mori kristjane, na drugem pa se ruski vojak bije s turškim. Dva vojaka oskrbujeta kapelico, ki jo domačini radi obiskujejo in svečke prižigajo.

Okrog razmeroma majhnega notranjega mesta se širi »Belo mesto« (Bjelij gorod) v polukrogu, ki ga na zunanji strani omejujejo 7 km dolge, zelo široke ceste: moskovski notranji bulvárji. Belo mesto je elegantni mestni del, sedež aristokracije, uradov, muzejev, učilišč in zabavišč. Široke ulice, ki od Kremla vodijo v predmestja kot žarki od luči, mogočna javna poslopja, palače aristokratov, večnadstropne zasebne hiše, elegantni hoteli, sijajno opremljene prodajalne, razkošne restavracije, vse to nas spominja na dejstvo, da je »prvoprestolna« Moskva veliko mesto z modernim komfortom zapadne Evrope. Po glavnih ulicah ropota električna železnica kot na dunajskem Ringu; enovprežne in dvovprežne kočije drdrajo po trdem tlaku; na glavnih prehodih se moramo varovati, da nas ne povozi konj ali pa elektrika. Bral sem, da je v Moskvi 20.000 izvoščkov!

Ob ogromnem »gledališkem trgu« ugledamo cesarsko »veliko gledališče« (boljšoj teatr), eno največjih evropskih gledališč, ki ima prostora za 4000 ljudi; namenili so ga operi in baletu. — Nedaleč odtod, med hišami skrito, stoji vseučilišče (imperatorskij universitet), starejše poslopje, ki po lepoti jako zaostaja za srednjeevropskimi bratci. Splošno nas moskovske javne zgradbe ne zanimajo vsled lepe zunanosti, marveč vsled razsežnosti. Univerzo, prvo v Rusiji, so ustanovili šele leta 1755. Posebno se je zanjo trudil pesnik in učenjak Lomonosov, ki so mu v vrtičku pred poslopjem postavili skromen spomenik. Z univerzo (10.000 dijakov) je združena vseučiliška knjižnica s 356.000 knjigami. — Hramu modric nasproti so postavili dolgo poslopje, mestno jezdarnico, ki služi praktičnemu namenu: ob zimskem času, ko je v Moskvi silno mrzlo, se urijo v njem vojaki, pešci pa konjeniki.

Prav blizu vseučilišča se nahaja Rumjancevski muzej. V Moskvi je muzejev zelo veliko. Eden največjih in najzanimivejših je oni, ki ga je ustanovil grof Rumjancev in ki so ga po njegovi smrti z novimi zbirkami še jako razširili. V pritličju so namestili največjo moskovsko knjižnico, ki hrani skoraj milijon knjig in zgodovinsko važnih rokopisov. V prvem nadstropju so razstavili galerijo slik, izmed katerih sem si zabeležil dve: »Izbruh Vezuva leta 79.« in pa »Javljenje Krista«. Obe sta veliki, da zavzemata vsaka svojo steno, slikani tako živo, da gledamo kraje in osebe, kot bi stale pred nami. Zlasti »Javljenje Krista«, delo slikarja Ivanova, zelo hvalijo. Krog Janeza Krstnika so se zbrali mladeniči, vojaki, pastirji in stari Židi, od daleč pa prihaja Mesija. »Z občudovanja vredno točnostjo in skrbnostjo je Ivanov izdelal vsak obraz, ki je nedosežen v svoji značilni izrazitosti. Ni umotvora med Slovani, o katerem bi se bilo toliko pisalo in ki bi zavzemal v zgodovini ruske kulture tako posebno mesto, kakor to pomenljivo delo. Slika je izraz globoke misli in vzbuja versko in нравno resnobo.«¹ Umetnik je rabil za delo celih dvajset let.

V posebnem oddelku so razvrstili velikansko narodopisno zbirko. Nobena država ne vsebuje toliko in tako mnogovrstnih narodov kakor Rusija. Vsa ta ljudstva se nam kažejo v Rumjancevskem muzeju. V pritličju stoje oni neslovanski narodi, ki prebivajo v carstvu: Samojedi, Tunguzi, Finci, Kalmiki, Tatari, Kirgizi, Turkestanci, kavkaški rodovi, Židi, Cigani, Rumuni, Litavci, nemški kolonisti od Volge. Gornje nadstropje so namenili Slovanom, ne samo tistim, ki bivajo v Rusiji, marveč vsem Slovanom sploh. Tu se nam kažejo: Velikorusi, Belorusi, Malorusi, Poljaki, Čehi, Moravci, Slovaki, Rusini, Slovenci, Hrvati, Srbi, Bolgari. Ta slovanska narodopisna zbirka je največja in najpopolnejša. V visokih omarah stoje postave, oblečene v svojo narodno nošo; v isti omari se nahajajo tudi modeli hiš, orodje in druge posebnosti dotičnega naroda. Podlago tej zbirki je podala etnografična razstava leta 1867. Slovenske narodne noše je daroval Matija Majar Ziljski. Žal, da nas zastopajo samo koroški Slovenci; vendar pa so (v dveh omarah) razstavili tudi barvane slike naših narodnih noš po raznih krajih slovenske domovine in pa posamezne kose, kakor peče, avbe, klobuke, irhaste hlače, škornje. Napisi pod slikami so trojni: nemški, slovenski pa ruski. Prepisal sem ta-le primer: Landestracht aus der Gegend von Floednig. Narodna noša okoli Smelednika. Narod-

¹ B. Vošnjak, Na razsvitu, str. 198.

noje odjejanje iz okréstnostej Smeletnika (v Kraljinje). Razstavili so tudi kmečko posteljo in lesene vzorce poljedelskega orodja.

Nedaleč od Rumjancevskega muzeja, na vzvišenem prostoru ob reki Moskvi, blesti najlepše moskovsko svetišče: hram Hristá Spasitelja (Odrešenikova cerkev). Kdor bi prehodil vse katedrale in si ogledal vse cerkve, kar jih je v Moskvi, da bi vsega trudnega ne ganila nobena stvar več, pa bi prvikrat došel do te cerkve, bi ga brez dvoma zanimala in očarala. Ko so zidali to cerkev, so hoteli svetu pokazati nekaj velikega, cerkev, ki bi se kosala s sv. Petrom v Rimu. Po velikosti je sicer nikakor ni dosegla, vendar pa so jo znotraj in zunaj okrasili kar najbogateje. Ko vstopimo, se začudimo prostorni ladji; ker nima stranskih kapel, se nam zdi zelo široka. Na štirih stebrih počiva velikanska kupola; 30 m ima v premeru, njen vrh pa se dviga 102 m nad okolico; njeno zlato odseva, da se kupola vidi še daleč zunaj mesta. Stene pokriva raznobarven marmor, ponekod pa velike slikarije, ki so jih izvršili najimenitnejši slikarji, večinoma profesorji slikarske akademije. Ikonostas je z zlatom preobložen. Tudi zunanje cerkvene stene so iz belega marmorja, kar pa zmanjšuje celotni vtis; stene se nam zde prazne. To napako so hoteli popraviti s tem, da so med oboki vzdali 48 marmornatih reliefov, krog oken in strehe pa so razvrstili mnogo kipov. Vkljub temu stavba na zunaj preslabo učinkuje.

Cerkve so postavili v spomin »osvobojenja« in v zahvalo za zmage v letih 1812—1814. Že car Aleksander I. je to cerkev slovesno zaobljubil koncem leta 1812., ko je pobita francoska armada zapustila ruske zemlje. Graditi so jo začeli leta 1839., dovršili ter posvetili pa leta 1883. Zato ima cerkev to-le posebnost: Na notranje cerkvene stene so pritrdili 177 velikih marmornatih plošč, na katere so napisali zgodovino »osvobojenja«, t. j. zgodovino ruske vojne z Napoleonom, carjeve manifeste, vse bitke in praske v letih 1812—1814, imena vseh padlih in ranjenih častnikov, pa tudi vseh onih, ki so bili v tej vojni odlikovani z redom sv. Jurija. Stavba je stala nad 15 milijonov rubljev (krog 40 milijonov kron). Pravijo, da je petje v tej cerkvi silno lepo. Ob nočnih liturgijah, n. pr. o Veliki noči, razsvetle hram božji s 3700 lučmi, kar je baje nekaj čarobnega.

Zanimalo bo koga, koliko plačuje država za vzdrževanje Odrešenikove cerkve. Protoierej (nadžupnik) ima letne plače 3000 rubljev, ključar (t. j. oni duhovnik, ki oskrbuje cerkveno obleko) 2000, trije svečeniki po 1200, protodiakon 1200, dva diakona po 750, dva hipodiakona po 600, štirje

psalomščiki po 450, dva blagajnika po 375, enajst zvonarjev skupaj 1500, prosornja (pekarica opresnih kruhov) 250, vzdrževanje pevskega kora stane 13.000, razsvetljava 3000, moka za opresne kruhe, liturgično vino itd. 800, vzdrževanje zakristije 500, arhitekt 2500, stavbni nadzornik 1000, cerkvena straža 4500, stanarina duhovščine 9000, kurjava duhovniških stanovanj 5000, cerkvena popravila 7650, kurjava cerkve 3100, skupaj 66.850 rubljev (t. j. 170.000 K) na leto. Za izredno nabavo liturgične obleke in cerkvenih predmetov nakaže ministrstvo še posebne vsote.¹

V središču pravoslavja je tudi več drugoverških svetišč: dve rimskokatoliški cerkvi, — grškokatoliška veroizpoved je v carstvu prepovedana, — dve luteranski, ena reformirana, ena anglikanska, dve armensko-gregorijanski, trije staroverski templji, ena sinagoga in ena mošeja. Ljudsko štetje izkazuje, da je en odstotek prebivalstva katoliški, kar bi znašalo 16.000 duš.

V gosposkem delu mesta stojita blizu skupaj obe katoliški cerkvi: sv. Ludovik na Mali Lubjanki, v sosednji ulici pa sv. Peter in Pavel, prva za Francoze, druga za Poljake, Nemce in Litavce. Obe sta prostorni, pa brez zanimivosti. Ko sem se prvikrat mudil v Moskvi, sem zašel med Francoze. Ondotni župnik, star mož s sivo brado, mi je hvalil župljane. Izdaja tudi nabožen list »Bulletin paroissial« (Župnijski Vestnik), kjer priobčuje verske sestavke in obravnava farne zadeve. Ko sem si drugič ogledoval matuško, sem obiskaval poljsko cerkev. Tod pastiruje več Nemcev iz Prusije. Pravili so mi, da jih vlada ostro nadzoruje, ker se boji katoliške propagande. Ko sem vprašal, če večkrat pridejo v Moskvo tuji duhovniki, mi je župnik odgovoril, da le malokdaj; pač pa jih obiščejo misijonarji, ki se vračajo s Kitajskega in Japonskega. »Pred par dnevi se je pri nas mudil misijonar iz Avstrije,« mi je pravil. Ko pogledam v knjigo, kjer je zabeležil svoje ime, spoznam rojaka, ki ni bil nihče drugi nego naš — o. Veselko Kovač, ki mu Kitajci pravijo: »Lej šen-fu« (duhovni oče Lej).

Par sto metrov od poljske cerkve stopim na glavno pošto. S prijateljem v domovini sem se domenil, da mi ta in ta čas sporoči »poste restante« glavne domače novice. Oddam uradnici vizitko, toda čujte: uradnica na prvi moskovski pošti ne zna čitati latinice! Stopi k tovarišu in ta ji šele raztolmači moje ime.

V Moskvi je 500 do 600 dobrodelnih zavodov: bolnišnic, hiralnic, ubožnic, sirotišnic itd. Ti za-

¹ Ruski popis Odrešenikove cerkve.

vodi se vzdržujejo večinoma z velikimi zasebnimi ustanovami, kar priča o milosrčnosti ruskega naroda. Najbolj hvalijo najdeniščnico (vospitátnij dom = vzgojišče). Velikansko belo poslopje stoji ob reki Moskvi, nedaleč od Kremla. Na zunaj ne kaže nikake lepote, znotraj pa je, kakor pišejo, izvrstno urejeno. Več tisoč dojenčev preživljajo v tej hiši. Vzprejem so zelo olajšali. Če dete izpostavijo pred vrati ali pa prineso v pisarno, nihče ne vpraša, čigav je otrok in kako mu je ime. Še več; revne matere prineso deteta in jih same doje, zavod pa nekaj tednov redi otroka in mater. Ko dete odraste, ga oddajo na deželo; pravijo, da v moskovski okolici vzrejajo (proti odškodnini seveda) 30.000 najdenčev. Človekoljubna naprava je vzrok, da v moskovski guberniji detomorov ne poznajo. Poleg bogatih ustanov prispeva država na leto milijon rubljev. V ta namen porabijo visoki davek, ki ga je država naložila na kvarte in ki se porablja izključno za najdeniščnice. Tako v Rusiji kvartopirci »vzgajajo« tisoče najdenčev, kakor n. pr. na Kranjskem žganjepivci plačujejo ljudsko šolstvo.

Pravili so mi, da si zavod vsakdo more ogledati. Zglasil sem se pri vratarju, on pa me je odslovil z izgovorom: »Predstojnica je ,na dači'; brez njenega dovoljenja pa ne smem pripustiti nikogar.« — »Kdaj pa se vrne?« sem vprašal, misleč, da je samo za par ur izletela na deželo. — »Čez mesec dni,« se je glasil odgovor. Poletni čas ima za turista to slabo lastnost, da je mnogo zbirk »v remontu«, vodstvo šol in drugih zavodov pa uživa potrebne počitnice »na dači« (na letovišču).

Administrativno so poldrugmilijonsko mesto razdelili v 17 okrajev; 14 jih leži na levem, 3 pa na desnem bregu reke Moskve. Znamenitosti, ki smo jih ogledali, se nahajajo vse v treh notranjih okrajih. Odtod pa se mesto razteza daleč v predmestja; vendar pa vseh ostalih 14 okrajev ne nudi skoraj ničesar, kar bi tujcaanimalo.

Kakor srebrn pas se vije skozi mesto reka Moskva. Majhni parniki švigajo po njej in brodovi, z lesom obloženi. Mnogo mostov vodi čez reko v Zamoskvarječje. Gosti oblaki dima se vale iz brezštevilnih ješ in se razširjajo po ravnini, dokler ne izginejo v daljavi. Moskva je sploh najbolj obrtno rusko mesto. Pravijo, da je v mestu in predmestjih do 1000 tovaren in veleobrtnih podjetij s 100.000 delavci; v teh fabrikah se na leto proizvaja blaga za 300 milijonov rubljev. Samih predilnic so našli nad 200.

V Zamoskvarječu, nedaleč od reke, stoji v ozki, s plotovi ograjeni ulici glasovita Tretjakóvska galerija slik, za carsko galerijo

v Petrogradu največja in najpopolnejša zbirka novejših ruskih mojstrov; v njej hranijo nad 2000 slik, prvovrstnih umetnin. Brata Pavel in Sergij Tretjakóv sta bila tovarnarja. Izdelovala sta sukno in sta nabrala veliko premoženje, ki sta ga porabljala v to, da sta nakupovala slike-umetnine, domače in tuje. Na ta način sta si nabavila imenitno zbirko, ki sta jo pred smrtjo podarila mestu. Ko bi odrasel človek došel v Moskvo, pa bi ne obiskal Tretjakóvske galerije, bi s tem pokazal, da ne ve, čemu izobraženci potujejo: da razširijo svoje znanje in obzorje.

Najbolj me je zanimal Vasilij Vasiljevič Vereščagin, ki so mu posvetili štiri sobe. Njegove vojne slike so znane tudi pri nas. Ob raznih vojskah je spremljal rusko armado, da je nabiral gradiva za slike. Znano je, da je (1904) zašel tudi v Port-Artur in utonil, ko se je razletela poveljniška ladja »Petropavlovsk«. Vojskine grozote je slikal, da se je bojeval proti vojni s čopičem v roki; obsojal je prelivanje krvi. — S tega stališča umevamo njegovo »Apoteozo vojne«: Visoka piramida je sestavljena iz lobanj ubitih vojakov; na njih se zbirajo krokarji. Umetnik je sliko posvetil »vsem zmagovalcem preteklosti, sedanjosti in prihodnosti«. Drugo sliko je naslovil: »Premagani«. Od solnca ožgana rumenkasta ravan; pop v črnem plašču s kadilnico blagoslavlja bojno polje, ki na njem trohni nešteto napol nagih vojakov-mrtvecev. Groza navdaja človeka, ko gleda prizor: »Po napadu«. Na bojišču zbirajo ranjene vojake. Častniku je granata odtrgala pol čeljusti; obveza je temnordeča; kri, ki je prodrla skozi tkanino, kaplja na zelenkasto uniformo. Prostak si je obvezal roko; brezčutno čaka, da ga spravijo na voz in odpeljejo v bolnišnico. Tretji vojak leži brez noge na tleh; na bledem obrazu se bere, da so njegove ure že štete. — Molče smo stali ob takih in podobnih slikah, vse pa nas je navdajalo isto čustvo: Vojske — reši nas, o Gospod!

Vereščagin je potoval po Turkestanu in po Indiji. Naslikal je mnogo mest, oseb in stavb iz teh pokrajin. Poleg veselih motivov je podal tudi nekaj žalostnih. Znano je »Zmagoslavje«: Pred veliko mošejo v Samarkandu so postavili visoke drogove, ki so nanje natakili odsekane glave; kraj drogov sede in stojе v dolgem krogu domačini, v ospredju pa jezdarijo poveljniki; vladar na belem konju zmagoslavno zre na drogove; — ali pa »Vojne trofeje«: V podnožju visokega zidovja turkestanske trdnjave leže drug na drugem ubiti domačini; ruski vojaki v beli, s krvjo oškropljeni obleki stojе pred zidovjem in zbijajo šale; prednji stražnik si prižiga cigareto.

Večjo dvorano s tremi oddelki so prepustili Rjepinu.¹ Znana je njegova slika: »Zaporoški Kazaki pišejo turškemu sultanu«. Pretresljiva je »Vrnitev kaznjenca«: Ob odprtih vratih se je prikazala suha postava v razcapanem plašču, bledega, upadlega obraza; družina v ozadju pa strmi na — očeta, ki se je vrnil iz Sibirije. Strašen je »Ivan Grozni ob mrtvem sinu«: Na preprogah umira sin; ubil ga je lastni oče z ostro, srebrno palico, ki leži v kotu; car se je sklonil nad sina; roko drži na rani, izpod roke pa teče kri. »Procesija«² nam realistično kaže cerkvene sprevede v notranji Rusiji. Rjepin je (razen mnogih drugih) naslikal tudi portret Leva Tolstojja in pa istega pesnika-grofa, kako orje na polju.

Predaleč bi zašel, ko bi opisoval neštete slikarije in umetnine, ki so jih razstavili v Tretjakovski galeriji. Omenim samo še zgodovinsko »Usmrčenje strelcev«: Na Krasni ploščadi bleste v ozadju kupole Vasilija Blaženega in Kremlovo zidovje; na trgu stoji več vislic; ujeti strelci se poslavljajo od jokajočih staršev, žen in otrok; ob strani pa sedi na belem žrebcu car Peter Veliki; neizprosno strog je njegov obraz; obdaja ga spremstvo, duhovščina in vojaki.

Nepopoln bi bil opis Moskve, da ne omenim dveh najbolj priljubljenih izprehajališč. Ob severnem predmestju se razprostirajo Sokólniki, velikanski gozd s presekami, ki po njem na vse strani vodijo krasna pota. Kar je Dunajčanu Prater, so Moskviču Sokólniki. Ob nedeljah prihajajo semkaj cele procesije. Otroci se igrajo po livadah, gospoda se vozari z izvoščki, nižje ljudstvo se zabava krož vrtljakov, meščanstvo pa pije čaj po čajnicah.

Na zahodni strani, že zunaj mesta, se dvigajo nad reko Moskvo Vrabčje gore (Varabjovi gori), odkoder je najlepši razgled na milijonsko metropolo. V poletnem času se nepregledne množice vale z mesta na grič, ki je komaj tako visok kot ljubljanski Golovec, pa mu pravijo že »gora«. Mnogi prihajajo peš, največ se jih pripelje s tramvajem, nekaj jih priplove po reki, bogatini pa zaprežejo kočije. Velikanska je gneča, ko zvečer tramvajski vozovi zvone na odhod.

Z nekim tovarišem sem sedel na parnik, ki nas je potegnil po Moskví navzgor. Kmalu so nas izložili pod gričem. V klanec smo korakali po polzevo mimo raznih zabavišč: gužalnic, strelišč, panoram in čajnic. Na vrhu je ravninica. Narod šeta od stojnice do stojnice, kjer se prodajajo testenine, sadje, čaj in kvas. Naročeni kričači vabijo

v pivnice. V majhnem parku so zgradili rezervoar mestnega vodovoda; vrhu istega je ograjen prostor, odkoder se krasno vidi na »prvoprestolno« Moskvo. Mesto ne leži pod nami, ampak pred nami v daljavi. Na Vrabčjih gorah se šele vidi, kako razsežna je stara ruska stolica. V Rusiji je sploh vse zidano na široko, kakor je že v pregovoru »široka narava« preprostega ruskega naroda; ogromen je, malo izobražen, pa dober srčen.

Z Vrabčjih gora je že Napoleon gledal na pozlačene kupole moskovskih katedral. Tod je čakal, da mu pridejo naproti meščani, ki mu izroče mestne ključe, toda čakal je zastonj. Razočaran in ozlovoljen je vkorakal v Moskvo.

Vrhu griča stoji majhno selo: več napol lesenih hiš. Ob poti stoje ženske, ki kličejo: »Sádik haróšij!« (Lep vrtiček!), da s tem vabijo izletnike na čaj. S tovarišem sva se odzvala vabilu; stopila sva na majhen vrt, ki so ga snažno priredili; klopice so stale pod drevjem. Nekaj moskovskih družin je že sedelo krož miz in pilo čaj. Tudi nama so prinesli visok samovar, posodo, sladkor in pecivo. Varna pred vročino sva pridno srebala čaj, da naju niso motili »umetniki«.

Prišel je na vrt razcapan potepuh; obleka mu je cvetela, čevlji so propuščali zrak, klobuk je že davno odslužil; s kartami v rokah se je približal. »Kto vi?« ga vprašam. »Ja kaldún,« (čarovnik sem,) odgovori ter nama hoče prerokovati. »Ničevó, ničevó!« (nič, nič!) sva zavpila hkrati, da je čarovnik kar odskočil. Prihajali so berači, prihajali razni prodajalci; vseh sva se znebila, le stara čarovnica me je pregovorila. Brezzoba, klepetava ženica mi je na vsak način hotela vedeževati. Toliko časa se je laskala: »Gaspadjín haróšij!« (Dobri gospod!), da sem jo vprašal: »Otkúda ja?« (odkod sem?), da bi jo spravil v zadrego. »Ti ot Varšávi,« mi je odgovorila. Spomnil sem se, da nosim »šljapo« (klobuk), ne pa kape kot pristni Rusi; odtod je čarovnica sklepala, da sem iz Poljske. Dal sem si vedeževati. Žensčina je prekladala karte in mi pravila: »Kralj: išče te sreča; dečak: imaš sovražnika; as: premagal boš vse zapreke; srčna dama: tvoja izvoljenka.« Smejal sem se ji: »Eta djévuška mojá?« »Tvojá,« mi je odgovarjala. Tedaj se pošali tovariš: »On ženátij; u njevó užé rebjáta.« (On je oženjen; ima že otroke.) Čarovnica pa je bila prebrisana; opazila je, da nimam nikakega prstana; zaklicala je: »U njevó baráški,« (koštrunčke ima,) in odjadrala je k sosednji mizi.

Kadar se spomnim na Moskvo, se domislim tudi »kaldunje« z Vrabčjih gora.

J. F. Millet: Pastirica.

FRANCE BEVK: DVE ČRTICI.

IZ LETA 1914.

Jutro je. Nebo je od vzhoda pobledelo, dobilo zlat sijaj, ki se je bolj in bolj prelival v srebrno bleščavo, in zadnja zvezda je hitela, da zatone.

Griči so dvignili svoje prsi v bujni zrak, poln življenja, in so globoko zasopli; trave in drevesa so se zganile.

Nekateri ljudje so vstali in drugi so imeli zadnje mučne sanje.

Težka, glasna pesem je odmevala daleč za vasjo. Krepko grlo je pelo prečudno melodijo s prečudnimi besedami. Dvoje splašenih vran je letelo čez vas . . .

»Hooo-hoooj!« Pri prvi hiši je zabobnelo na vrata. Zaškripali in zastokali so rožanci pod težkimi pestmi, vrata so se udajala. Šipe v bližnjih oknih so zašklepetale. Cela hiša se je nalahko potresla.

»Hooo-hoooj! Vsi bomo šli! Vsi bomo šli! Od osemnajstega do dvainpetdesetega leta! Vsi na vojno! Ukaz je prišel! Moj brat je že šel, moj sin je že šel! Tudi mi! Gorje vam, žene in otroci! . . . Hooo-hoooj!«

Ljudje, ki so vstali, so obstali presunjeni in poslušali. Oni, ki so spali, so se v sanjah premetavali in se niso mogli zbuditi.

Pri drugi hiši je udarila pest na vrata v taktu stenske ure . . . Močan, hreščeč glas je vpil, na vsak udarec zlog, kot bi prihajal glas iz globoke, obokane kleti. V glasu je bila groza, dušeč strah in jok moža.

»Hooo-hoooj! Vsi bomo poginili! . . . Gorje vam, žene in otroci!«

Ljudje so planili iz spanja, kri jim je burno zaplala v udih, oči so se široko razprle in izraz tajne groze se je razlil čez obraz . . .

»Kaj je? Kaj je?«

»Vsi bomo šli! . . .«

»Vsi bomo poginili!«

»Gorje vam! . . .« Kot bi donel iz neznane globine, tako temen, votel in strašen je bil glas. V majhnih presledkih se je oglašala melodija in odmevala od hiš kot mrtvaška pesem.

Ljudje so mrzlično trepetali. Vsa vas je trepetala. Oblačili so se naglo, pa niso mogli najti obleke. Žene so jokale brez solz, pritajeno stokaje strahu in groze —.

Bum-bum-bum! — od hiše do hiše.

»Gorje! Vsi smo obsojeni! . . .«

Ljudje so se prikazovali na oknih. Polnagi. Vroča čela so naslonili na mrzle šipe in oči so strmele . . . Če sta bila dva, sta se plaho stiskala drug k drugemu . . . Možje so nalahno odpirali vrata in gledali skozi ozko špranjo na vas.

»Prišlo je: vsi od osemnajstega do dvainpetdesetega leta! . . . Tudi jaz, ki imam ženo in pet otrok . . . Hooo-hoooj!«

Skozi vas je šel, močan, čokat, gologlav in golorok, z odprto srajco, da so se videle široke, porasle prsi. Na nogah šlape. Razmršeni lasje so obkrožali širok, razoran in kosmat obraz; usta odprta in oči izbuljene: glorijska groze.

Ko je šel od hiše do hiše, zibaje se, kot bi se opotekal, in plavaje z rokama, je pel nerazločno pesem . . . Pri slednji hiši je udaril s pestjo na vrata in kričal z glasom, kot bi pel psalm. Preroške besede so žgale huje kot ogenj, udarjale huje kot volovska žila . . .

Nekatere žene so se sesedle: »Bog! Nikomur ne bo prizaneseno! . . .«

»Lakota pride in požigali bodo!«

»Tudi na nas je prišla vrsta . . .« so rekli možje s počasnim, poudarnim glasom in so skoraj zajokali. Obrnili so se proč od ženâ.

Po celi vasi, kot da je naznanjen sodnji dan.

Hiša, na katero je udaril neznani mož, je zatulila, vrata so se zaprla in še pogledati si ni nihče upal na cesto. Ponekod so molili. Par mož je klelo in stiskalo dlani.

»Hooo-hoooj! Nič ne bo ostalo živega! Še zemlja se bo izmaknila in vse se bo zdrobilo!«

Vsi so po ukazu nagona upognili hrbte: ne smrti, ne smrti! Nekaj jim je stisnilo srce, da je za trenutek nehalo bít. Nič več joka, ne besed . . .

On pa je šel skozi vas, široko, mogočno, z dvignjeno glavo in mahajoč z rokami, kot da je kralj, in je pel . . . Iz vasi se je gubila njegova pesem in udarjala nazaj in tolkla na vrata in žvenketala ob šipah.

Ljudje so gledali za njim, ko se je izgubljal v grmovju, le njegova zamazana srajca se je še gibala med vejevjem . . .

— — — — —

Norca so vojaki še tisti večer ujeli in zaprli.

MOST SAMOMORILCEV.

Poleg majhnega, provincialnega mesta teče potočič, tako neznaten, da se ob jasnih dnevih komaj razloči malo polzeče, umazane vode med kamenjem. Na obeh straneh se spuščata vanj bodisi umetno zgrajena, bodisi naravna bregova, polna smeti in odpadkov. Ko pride dež in potočič naraste, izpere voda vse to in nese naprej, gosta in umazana, in se maši na ozkih mestih in zbira v globokih bazarjih ali plane celo na travnik in pusti ob robu za cel voz naplavine.

Na južni strani mesta pelje cesta v okolico med dvema neskončnima vrstama mladih kostanjev; tam je izprehajališče meščanov. Svet je nižji kot mesto samo, zato je cesta speljana po visokem nasipu, tako daleč, da se svet zopet dvigne. Poleg mesta, kjer teče potočič, je svet najvišji in zato zaseka najgloblja, čez zaseko pa je most, kakih 10 metrov dolg, z železno, gosto, meter visoko ograjo. Na desni strani je prostor za pešce in tam je najgloblje. Dva visoka zida na obeh straneh iz počrnelega rezanega kamena in na dnu trden tlak, po katerem polzi voda, se zbira v malem tolmunčku in se izgublja v počasnem teku v senci akacij, ki tesno oklepajo strugo ob bregu in rastejo tudi ob mostu na obeh straneh, velike in goste, in se sklanjajo nad globino, da se je vrhovi skoraj dotikajo. Globina je zato še strašnejša in se zdi vse bolj globoka.

Nekateri ljudje hodijo mimo dan za dnem in ne pogledajo v globino. Kot bi mosta ne bilo, gredo naprej. Drugi pa pogledajo redno vsakikrat. In če gredo desetkrat na dan čez most, pogledajo desetkrat čez ograjo: ozka, senčna globina in na dnu umazana voda in trdi, kameniti tlak, na obeh straneh pa akacije. Kdor je enkrat pogledal noter, bo prav gotovo pogledal tudi drugič, in kdor je stokrat poljubil z očmi mrak te globine, bo stoprvikrat z blaznim hrepenenjem hitel do ograje. Slonel bo in se bo nagibal nad njo; pridružil se mu bo tovariš in bosta slonela oba, in ko pojmeta naprej, bo jima čudno pri srcu.

Časopis prinese malomarno pisano notico: »Včeraj se je vrgel neznan človek čez most ob nasipu. Ostal je na mestu mrtev. Vzrok neznan. Govori se, da ljubezen. Stara pesem.«

Tiste dni potem so vsi ljudje od kraja zrlí čez ograjo. Sodili so globočino, silo padca in vzrok samomora. Eni so trdili, da se je ubil zaradi bede — saj je imel strgan suknjič, ko so ga našli; drugi pa so rekli, da si je suknjič strgal ob akaciji, ko se je zapletel v nje trnje.

Največ ljudi je paslo poglede na krvavi lisi, ki je na kamenju jasno pričala, da se je nekaj zgodilo. »Čuden človek, ki kaj takega stori!« — »Pravijo, da je prišel od daleč.« — »Deset ur vožnje...« — »Da je našel to jamo!« — »Res, da je našel to jamo!«

Morda je šel slučajno mimo. Bog vé, kaj ima v srcu? Pogleda v globino. Na dnu je še morda sled krvi, da je stvar vabljivejša. Nagne se čez ograjo in en sunek: končano je!... Na cesti ni nikogar... Bog ve, kaj ima v srcu? In zgodi se!...

Morda je šel slučajno mimo. Bog ve, kaj ima ljivi mrak v duši. Hodil je mimo vsak dan in gledal vanjo. Zgodi se mu kaj. Kaj takega morda, da se nam zdi malenkost, njemu pa je raztrgalo dušo. In pride...

Mnogim je korak težek. Nekoč sem gledal v globino. Na kamenju se je še poznala ožarjena zvezda krvi; na vse strani je bilo škropnilo. Poleg mene je slonela neznan deklica in tudi zrla v globino. Žive in lepe oči je imela.

»To bi morali posnažiti,« je rekla.

»Čakajo, da izpere voda.«

»Kolikim je že izprala!«

»Po dva — trije na leto...«

»Moj oče jih pomni že nad petnajst. Nad deset jih bo pa menda res...«

Dekle je pomolčalo, potem pa pristavilo: »Kako težko je planil v globino!«

»Bog ve.«

»Videla sem ga. Bratca sem pestovala tam za kostanji na oni strani in me ni videl. Čudno zmeden je bil. Gorindol je hodil, zelo hitro. Čakal je — kajne, gospod? — da bi ne bilo nikogar blizu. V tla je gledal in prav zdi se mi, da je venomer nalahno ječal. Ko je bil sam, je stopil z eno nogo v ograjo, da bi se laže pognal čez. Pa noga se mu je v gosti ograji zapletla in obtičala. Vpil je, kot bi bil blazen, mahal z rokama in vil s telesom, da bi se osvobodil. Vsakemu bi bilo težko, če bi se komaj odločil za važno stvar, pa mu majhna zapreka nagaja. Slednjič je nogo izvil iz čevlja in omahnil v globino kot blisk...«

»Zakaj niste prej pristopili? Rešili bi ga morda.«

Dekle me je pogledalo. »Ko sem pogledala dol, sem videla, da se mu je še zganiila roka, in potem nič več... Iztrgala sem čevlji iz ograje in ga zagnala dol. Njegov je bil...«

Dekle je pripovedovalo smehljaje in mirno in je s pametnim pogledom pogledovalo name.

»Poglejte, če gledate en čas, ali vas ne popade želja, da bi skočili čez?«

Čisto nad globino se je nagibala. Skomignil sem z rameni in se nasmehnil.

»Človeka potegne nase. Vas morda ne. Pa mene bi koj. To so taki ljudje, šibki.«

»Hm!«

»Ali ni res tako? Če bi en čas gledala v vrtinec, bi skočila noter, četudi bi ne imela spočetka tega namena.«

Šel sem dalje in bilo me je strah dekleta in kraja. Kadar sem šel čez most, nisem pogledal v globino.

Samo en večer še, ko sem bil žalosten. Videl sem polno senc v globini, ki so se gibale in mi

kimale, grde in strašne, lepe in mile... Zdelo se mi je, da so samomorilci, ki pripovedujejo s strahotnimi, temnimi kretnjami, kot gluhonemi, svoje življenje in opravičujejo pred Bogom in svetom svojo krivdo... Ko sem dalj časa zrl, da razločim njih tajni govor, so se glave in udje izpremenili v listje akacij.

Nekoč sem potem bral v provincialnem listu: »Čez most ob nasipu se je vrgla šestnajstletna deklica in je obležala mrtva. Pravijo, da se ji je omračil um.«

Nisem šel gledat ne trupla, ne sledu krvi. Vsega me je pretresel občutek groze. Most ob nasipu sem krstil za most samomorilcev.

□ □ □ □ □ □ □ □ □

NARTE VELIKONJA: POŽAR.

VI.

Požar ga je osuplo pogledal in se zdrznil.

»Jaz sam? — Kako naj vem...«

Njegova beseda je bila negotova, kakor bi tipal v temi. »Kaj ve?« se je vpraševal.

»Rekel sem!«

Josip ni odmaknil pogleda. Na Požarjevem obrazu se je zganelo, iz presenečenosti je prešlo v piker posmeh.

»Če ne ve in ne pove gospa, kako naj pridem jaz do tega?«

Josipa je žalilo njegovo zbadljivo obnašanje. »Zakaj se posmehuje, zakaj?« Stisnil je pest in rekel trdo:

»Tudi jaz bi vprašal, kako prideš ti do tega, da veš; vprašal bi, kako pridem jaz do tega, da zdravim glavobole, ki so jih krivi drugi.«

»Veš,« je povzel Požar z vedno istim posmehljivim izrazom, »zdi se mi, da si nekoliko ljubosumen.«

Zbadljiva barva njegovih besed je Josipa bolešno dirnila. »Zakaj nastopa, kakor bi imel pravico za to?«

»Nisem,« je rekel, »ker sem na jasnem.«

»Kaj torej hočeš?«

»Izvedeti resnico.«

»Kakšno pravzaprav?«

Požarjeva malomarnost je Josipa razvnela.

»Tako ne prideva naprej!« je vzkliknil, odprl vrata in poklical ženo.

Erna je sedela sključena na zofi in stiskala dlani med kolena. Njen obraz je bil star; poznalo

se ji je, da je izmučena, njene oči so izražale topo in brezbrizno vdanost v usodo. Ko je slišala svoje ime, se je prestrašeno stresla in kri ji je udarila v lice.

»Josip, pusti me!« je zašepetala trudno.

»Pridi sem!« je ponovil.

Vstala je, prišla s trudnim korakom in povešenimi očmi v sobo ter molče sedla k pisalni mizi. Okoli usten ji je igral čuden nasmeh; roke je položila v naročje, Požarja ni pogledala in mu ni odzdravila.

»Kako je grda!« si je rekel Josip in je motril njen izmučeni obraz. »Saj ni več življenja v njej.« Gabilo se mu je, da se je vpraševal, ali je res to njegova žena. »Kako je mučeniška!« Stisnil je obrvi in stopil po sobi.

»No, Erna,« je rekel, »kaj sta imela s tem gospodom?«

Erna je pogledala, kakor bi vprašanje ne veljalo njej; nato se je ozrla v Požarja in dahnila:

»Nič!«

»Nič?« je povlekel Josip.

»Nič!« je ponovila razdraženo, dasi v resnici ni hotela lagati. To mučno vprašanje ji je zaprlo vsako drugo besedo. Zapazila je njegove stisnjene obrvi, povsila spet pogled in nemo pričakovala, kaj pride.

»Prav! In to pismo je nič in tvoji sestanki so nič, tvoje ravnanje je nič? — Hinavka!«

Požar je razprl oči, kakor bi bilo treščilo vanj; vzpel se je in hlastno vprašal:

»Kakšno pismo?«

»Kakšno pismo? — To tukaj!«

Josip je izvlekel papir iz žepa.

»To pismo, ki so ga pisale tvoje umazane roke, prijatelj! — Ali zdaj veš, kakšno pismo?«

Erni je bilo vse jasno; stemnilo se ji je pred očmi in obstala je kakor okamenela.

Josip pa je stopil bliže k Požarju in nadaljeval ostro:

»Kaj meniš, kaj zasluži tak prijatelj, ki pošilja poročeni ženi naznanilo, kdaj jo pride obiskat, ki jo vabi na izprehod, ker moža ni doma, tak dober prijatelj, ki pošilja poročeni ženi poljub že v pismu? — Pusti, žena!« je rekel, ko je segla po papirju. Sklonil se je še bliže: »Govori!«

»Zahtevaj zadoščenja!« je ravnodušno menil Požar in si popravil frizuro.

»Zadoščenja? — Hišo bom očistil umazanosti in četudi vržem ženo iz nje. Ti, ki si niti suknje ne očistiš in nosiš lase tuje ženske k moji ženi, ti mi ponujaš zadoščenja? — Ti? Ti mi ne moreš dati zadoščenja!«

Požar se je umaknil korak nazaj in menil:

»To sem že davno vedel!«

Oči so se mu zabliskale, jezno je premeril Josipa in se osmelil, kakor bi bil v lastni hiši:

»Vem, da si me preziral in me kljub temu vabil na dom. Norčevati si se hotel z menoj; igrati si hotel dvojno igro. Zakaj, te vprašam? Zakaj?«

Stopil je energično bliže in besede so se mu naglo usipale:

»Vem, zakaj! — Žaliti si me hotel s svojo srečo, hotel si me ponižati, ponašati si se hotel pred menoj, ker si mislil, da trpim, če pridem sem.«

Josip se je trudil, da bi razumel; ujel je zadnje besede in vprašal začudeno, preden mu je bil jasn njih zmisel:

»Trpiš?«

Požar se je bil razgrel.

»Da, zabavati si se hotel, igrati se!«

»Kako to misliš? — Govori odkrito!«

»Odkrito! — Junak si hotel biti, pokazati si hotel, koliko ženi zaupaš, dasiravno si bil ljubosumen, prvi dan ljubosumen, ko sem vstopil. Na tvojem obrazu sem bral potezo strahu prvo minuto, ko sem prišel skozi tvoja vrata. Že tvoje povabilo je bilo najbrž ljubosumnost. In kljubtemu si se delal prijatelja.«

Njegov glas se je tresel razburjenja.

»Žaliti se ne dam!« — je nadaljeval, »posebno ne od tistega, o katerem vem, da me zaničuje, ker se čuti sam boljšega; ne pustim se žaliti od tistega, ki se je hotel zlobno ponašati z najdražjim, kar je meni vzel.«

Josip je pri zadnjem stavku skočil pokoncu:

»Ali noriš? — Kdo se ponaša, s kom se ponaša? — Kdo ti je vzel?«

»Ti!«

»Kaj vendar, za vraga?«

»In zdaj se še hliniš!«

Josip je stal kakor pred uganke; Požarjev nastop ga je presenetil.

»Kaj hočeš vendar?« je razjarjen zavpil nad njim.

»Le igray, ko vendar veš, da je bila Erna nekdaj moja in prva moja ljubezen!«

Te besede je izgovoril s čudnim izrazom žalosti, sovraštva in trpkega spomina.

Erna se je v tem hipu zravnila, prebledela in grozeče pogledala Požarja:

»Molči!«

Josip je sedaj razumel pomen njegovih besed in ustnice so se mu trpko stisnile.

»Tako?!«

»Dà, prva, ki sem jo ljubil.«

»Tvoja prva ljubezen? ...« je ponovil skozi zobe. »Tvoja prva ljubezen ... Zdaj razumem vse! — Erna!« je zavpil, »Erna, in o tem si molčala? Že takrat, že pred oltarjem si lagala, lagala do danes!«

Erni so roke mrtvo ležale v naročju.

Josipu pa je šumelo po glavi:

»Bil sem torej zadnja postaja v njeni dekliški sobi! In na vse to sem bil še ponosen!«

V njem je vse trepetalo, zadet je bil na najbolj občutljivem mestu, bil je ranjen v svojem samoljubju ob misli, da ni bil v ženinih očeh prvi in zadnji in edini od vekomaj. Vsa nezvestoba ženina ga ni toliko pekla, kakor zavest, da je bil ves njegov ponos smešen, brez temelja, da je bila vsa njegova samoljubnost ponižana.

Ko je zbral misli, je stopil tesno k Požarju.

»In ti si si vendar upal prestopiti prag moje hiše? Samo radi škandala. — Podlež!«

»Kar sem, sem postal šele po tvoji poroki. Res je, padam; padam, ker hočem, ker je vse uničeno. In vse bi bilo lahko drugače!«

Potegnil si je z roko preko čela, kakor bi hotel nanovo pomiriti vse tiste očitke, ki mu jih je vest kdaj priklicala ob samotni uri. »Vse bi bilo lahko drugače,« je ponovil, »če bi bila držala obljubo. Ne bilo bi sovraštva, ne bilo bi maščevanja.«

Zabliskalo se mu je v očeh.

»In maščeval sem se, maščeval, ker jo sovražim! Ubila je v meni, kar je bilo lepega, zato sem se maščeval! Morda je velik duh v njej, a njena duša, tvoja duša, gospa Erna, je majhna!«

Glas mu je trepetal. Preden je Josip mogel izslediti pomen njegovih besed, je Požar vzel klobuk in odšel.

Po dolgem premolku se je Josip zasmejal in ji vrgel pismo v obraz:

»Zdaj lahko greš!«

Erna se je tiščala na stolu, kakor bi se bila sesula, in je strmela nepremično v moža. Prvič so ji stopile pred oči posledice njenega ravnanja v tako jasni doslednosti. Požarjeve besede so ji brnele v ušesih kot strašna obsodba, čutila je zasmeh v njih, čutila, da jo je obsodil s svojim zaničljivim vedenjem, in hip na hip jo je bolj peklo poniževalno prepričanje, da je bila igrača, samo igrača v njegovih rokah. Prvič je videla svojo krivdo v tako ostri luči, ko je bila sama prevarana, ji je postalo jasno, kako je ž njo v resnici.

Misli so ji obstale pri Josipu. Bilo ji je, kakor bi jo bil kdo sunil; zakrila je obraz z rokami in zaihtela:

»Josip, odpusti!«

Ni se zganil; v srcu mu je bilo prazno; zdelo se mu je, da ne pozna nikogar.

»Zdaj lahko greš!«

Erna je vstala, omahovaje odprla vrata in se zgrudila na posteljo.

»Kako je tako daleč prišlo?!«

VII.

Erna je ihtela na postelji; krčevito je zagrebla obraz v blazino in jecala:

»Kako je tako grozno prišlo?«

Zunaj v sobi je bilo mirno, samo enkrat je zaropotal stol.

»Josip, Josip!«

Zaželela je, da bi ga videla, da bi pokleknila pred njega in ga prosila odpuščanja. Čutila je v srcu nepopisno tesnobo, ki jo je mogla pregnati le njegova beseda.

»Ljubim ga!« je ponovila sama sebi, kakor je prej trdila, da ga sovraži. Vstala je, se naslonila na komolec in nemo strmela skozi okno.

»Saj je vsega konec!«

Bilo ji je neizmerno žalostno pri srcu; čutila je potrebo po prijazni in topli besedi.

»K njemu moram!«

Že je stala pri vratih, ko so se odprla. Vstopiti je hotel Josip, s klobukom in palico.

Vse besede, ki so ji že bile na jeziku, so zamrle.

Premiril jo je s pogledom in vprašal:

»Kam hočeš?«

Pogledala ga je plašno in skozi solze:

»Josip...« je zašepetala; druge besede ni našla.

»Tvoj vitez je ubežal, samo to ti je pustil za spomin,« je rekel in ji vrgel rokavico, ki je bila ostala v sprejemnici na tleh. »Mogoče je mislil, da se bova sabljala. Niti na misel mi ne pride — radi tako dobre žene! — Sram me je!«

V resnici ga je bilo sram. Najbolj ga je jezilo, da je Požar tako samolastno nastopal pred njim, da je v resnici samo tožil, kakor bi bil sam brez krivde.

Erna ni rekla ničesar.

»Ti pa lahko greš, kamor hočeš, za njim lahko greš — z menoj si obračunila!«

Takrat se je Erna stresla in stopila k njemu:

»Ti, reci, da me zaničuješ!«

Josip ni odgovoril, obrnil se je, zaprl vrata za seboj in odšel na cesto. V njem je živela misel, ki mu ni dala obstanka. »Ali bi, ali ne bi?« se je vpraševal in je vendar šel naprej. Na voglu ga je ostrknil težak voz; stisnil se je k zidu in zadel ob otroški voziček. »Oprostite!« je zamrmral, ko je ugledal otroka pred seboj, in je hotel naprej.

Dvanajstletno dekletce se je ujezilo in reklo glasno:

»Kako je neroden!«

»To je njen glas!« si je rekel. Ozrl se je za deklico in ji pogledal v obraz.

»Saj bi moral vedeti, da ni Vida!« Nato je naglo stopil v kavarno. Vzel je mestni kažipot, si naročil črne kave in začel listati po knjigi.

»Tukaj!« si je rekel, ko mu je obstalo oko na iskani strani. »Prav: številka 3, mezzanin.«

Vzel je klobuk in hotel skozi vrata.

»Pridem pozneje!« je rekel natakarku, ki mu je prinesel časopisov in kavo, in je vrgel denar na krožnik.

»Pojdem!« se je odločil, ko je stopil par korakov. »Bog ve, ali je doma?« Vedno bolj se je bal, da nekaj zamudi.

Obstal je pred veliko hišo, zavil skozi vhod na dvorišče in odtam po stopnicah navzgor. Zgledal je napis na vratih:

»Vida Križan.«

Pritisnil je na zvonec, in preden se je prav zavedel, so se vrata odprla. Vida je z začudenim obrazom motrila gosta. V osupli zadregi je zardela in mu na pragu ponudila roko.

»Gospod doktor?«

Nato je nadaljevala neprisiljeno:

»Danes odpiram sama, ker služkinje ni doma.«

Josip je vstopil, in ko je sedel v sprejemnici, mu je prišlo vprašanje, kaj pravzaprav išče pri Vidi.

»Kdo bi bil mislil!« je govorila veselo. »Kdo bi bil mislil, da nas obiščete!«

»Res!« je potrdil v zadregi. »Res, nikdar bi ne bil mislil, da ...« Hotel je nekaj reči, a sam ni vedel, kaj. »Da bo tako prišlo,« je končal stavek in se zopet vprašal: »Kaj pravzaprav hočem in delam tu?«

Pogled mu je obvisel na moški sliki, ki mu je visela nasproti. »To je on!« si je rekel in bilo mu je čudno neprijetno. »Bog ve, kje je?«

Vida, ki mu je postregla, kakor bi bil vsakdanji gost, je ujela njegov pogled in je opomnila:

»Mojega moža ni. Trgovski opravki naraščajo in vse hoče voditi sam. Včasí ga po cele tedne ni domov. Včasí se zakasni in meni ni prestatí. Nekoč sem se mu že peljala nasproti, ker se je zamudil en dan več, kakor je rekel. Ne vem, kako je to! Težko ga čakam.«

Josipa je ta opomba čudno dirnila. »Saj nima več ozkega obraza.«

»In našega Mirka še niste videli. Spi še. Pokazati Vam ga moram.«

Josip se je hotel veselo začuditi, a je videl, da mu govor ne teče. Odprla je vrata in ga peljala v spalnico. V njej je bil mrak, le skozi reže se je kradla svetloba in obsevala težko preprogo na tleh. V vozičku je spalo mesec staro dete. Odprla je okno in potegnila voziček k svetlobi.

»Glejte, to je moj sin!«

Njena beseda je pričala o materinski sreči. Sklonila se je in dojenca pristrčno poljubila.

Josip je nemo gledal ta prizor in trpel nepopisne muke. Življenje pri Križanu si je predstavljal vse drugače; spoznal je, da ne spada v to hišo, in ko je videl, kako Vida neguje dete, je opomnil tiho:

»Gospa, srečni ste!«

Vida je pomolčala in se oprla na voziček.

»Dà, zdaj se mi zdi, da sem.« Zardela je v obraz in si popravila lase.

»Od začetka sem trpela. Hudo je bilo.« Sklonila se je bliže in pritajeno nadaljevala, kakor bi hotela zaupati skrivnost: »Mož je hodil žalosten okoli in se mi je smilil. Zdaj se čudim sama sebi. Dolgčas mi je, ker ga še ni, tako sem se navadila na njegove korake. Jokala sem vseeno, sama ne vem, kaj mi je bilo. Zdaj imam sina. 'Vsaj lepši bo od mene,' pravi mož.«

Josipu je bilo, kakor bi sedel na žerjavici. »Zakaj pripoveduje to?« Njeno dete se mu je zdelo grdo. »Kako more takega otroka poljubljati.« Vida je bila vsa izpremenjena, samo njene tople, modre oči so bile še vedno iste. Povesila jih je in nadaljevala:

»In preden je zdaj odšel, smo se fotografirali. Čakajte,« je vzkliknila, »dam Vam sliko za spomin, da še pridete! Zakaj Vas sploh ni bilo nikdar k nam?« je vprašala, kakor bi bilo samoposebi umevno, da bi bil moral priti; toda za Erno ni vprašala.

»Ne vem!« je dejal Josip.

Preteklo je par minut, potem mu je prinesla sliko. Josip se ni ozrl, tudi ni zapazil, da ji je roka trepetala, ko jo je položila na mizo. »No, glejte!«

Josipu se je rodila nova misel, in ko je vstal, je vedel natanko, kaj mora storiti: »Ne pridem več! In preseliti se moram,« si je rekel.

Ko se je poslavljaj, mu je na stopnicah opomnila:

»Saj pridete še?«

Zdelo se mu je, da ga prosi; osupel jo je pogledal in videl, da je v očeh imela solze.

»Težko!« je dejal polglasno.

Potegnila si je z roko preko čela in mu naglo dala roko. »Bolje bi bilo, da še zdaj niste prišli!« je povlekla, nato se obrnila in zaprla za seboj, preden je mogel reči besedo.

Odšla je v spalnico, sedla k vozičku in zakrila obraz z rokama.

»Zakaj je prišel, ko je že bilo pozabljeno? In vrhutega je rekel, da sem srečna!«

Dojenec se je zgani; dvignila ga je in ga pri-
dojila.

»Uboži moj!«

Na licu so ji stale še solze, pa se je nasmehnila in udarila z nogo ob tla.

»Da sem tako neumna! — Nič!« je rekla in si obrisala solze.

Josip je stal nekaj hipov na stopnicah, nato stisnil pesti in si dejal:

»Nà, zdaj imaš v življenju eno budalost več!«

V resnici mu je bilo žal in je šel naglo domov.

Prvo, kar je zagledal, je bil revolver, ki je še vedno ležal na mizi v sprejemnici. Pograbil ga je in ga jezno vržel v predal. Strašno pusto in prazno se mu je zdelo v sobi. Pozvonil je.

»Kje je Erna?« je vprašal, ko je prišla Marja.

»Gospa si pripravlja kovčeg.«

»Zakaj?« je osupnil.

»Proč pojde!«

»Kam?«

»Proč,« pravi!

Šel je v njeno sobo in jo našel sklonjeno nad usnjatim kovčegom. Na očeh se ji je poznalo, da je jokala.

»Za njim!« mu je prišlo na misel. »Kam se napravljaš?«

»Domov!«
»Domov? — Mislil sem, da za svojim vitezom.«
»Prosim te, prosim,« je zajecljala vsa objokana. »Ne muči me več!«

»Muči?« je vprašal.

»Poslušaj me, vsaj zdaj pri slovesu! — Kriva sem, a vsaj pri slovesu ne obsojaj več. »Meni je strašno, Josip!« Sedla je in zajokala. »Meni je strašno; vsaj pri slovesu, Josip, odpusti!«

»Ali morem pozabiti, da ne spoštujem več, kjer . . .« Beseda mu je zastala, kakor bi premišljal. » . . . Kjer bi rad ljubil? Ni mogoče in tega ne zahtevaj!«

Erna je motno gledala v njegov obraz. Stopil je po prestreljeni portret:

»Shrani za spomin, da nisem tebe.«

Odšel je v svojo sobo, potegnil Vidino fotografijo iz žepa in jo raztrgal na kosce. Potem je še zavil v kuverto suhi šopek vijolic in vse skupaj zapečatil.

»Naj bo vsega konec!« je rekel in prižgal kuverto v peči. Plamen se je oprijel papirja in po par trenutkih je bil v peči le še siv pepel.

Zdelo se mu je, da je napravil dobro delo, pri srcu pa mu je bilo pusto, kakor bi bilo vse izumrlo. Sesedel se je ubit in prazen k mizi.

Erna je vstopila in se mu približala. Zganil se je in jo osorno vprašal:

»Kaj hočeš?«

»Z Bogom, Josip,« je pridušeno vzdihnila. Po licu so ji tiho lile solze.

»Ne igray komedij! Ti ostaneš pri meni, in ker si že napravljena, pojdeva obiskat mojo mater,« je rekel odločno.

Čez deset minut sta stopila v kočijo. Molče in vdano je sedla gospa k njemu.

» . . . Kjer bi rad ljubil . . .« je ponavljal Josip sam pri sebi. Erna je slonela v kotu nemo kakor brez življenja.

DR. A. BREZNIK: RAZVOJ NOVEJŠE SLOVENSKE PISAVE PA LEVČEV PRAVOPIS.

(Dalje.)

K sklepu še dve, tri stvari, ki jih je pisava iz te dobe zavrгла.

Kakor stavo brezna glasnic, tako so sprejeli Slovenci tudi hrvaško stavo pri prilastku. V hrvaščini stoje pridevniki in zaimki tudi za samostalniki, ne le pred njim, n. pr.: Mene savjest moja tješi. Stane kupovati za kuću svojo. Ravnina ova zove se Mačva. Mjesto ono zove se kali — mejdan. Gospoda ta, koja misle i govore. U jezeru skadarskome kraj brijeга crnogorskoga. Po smrti ženinoj pošlje sluге. Prav pogosto se nahaja ta stava pri Vuku.¹

Slovenci so začeli Hrvate in Srbe zgodaj posnemati. Tako pišejo n. pr. Novice že leta 1854 takele stavke: Opravlja važno nalogo svojo, nadušen za imeniten poklic svoj, utemeljitelj letopisa tega, so resnične besede naše itd. (119). J. Šolar je leta 1856. to stavo grajal: »Eni so jo jeli po ptujih slovanskih narečjih vihati . . . golobje domači, car ruski, gora atonska, koledar slovenski itd. namesto domači golobje, ruski car, atonska gora, slovenski koledar, ker se po slovenski navadi more tako reči, uno je pa le

polatinjeno.«¹ Ta opomin ni nič izdal. Slovenski listi so še dalje posnemali Hrvate. Z veliko doslednostjo so izvajale to pravilo Novice, nekaj manj Glasnik, Stritarjev Zvon in mariborska Zora. Posebno pa se je priljubila ta stava Ljubljanskemu Zvonu, kjer jo nahajamo pod Levčevim in Funtkovim uredništvom (do leta 1895). Vzemimo iz Zvona nekaj zgledov n. pr. leta 1891. Tu piše n. pr. Levec: Velika biblijoteka ljubljanska mu je dajala obilo gradiva. In le premalo mislil na zdravje svoje (12). Sošolcem svojim je pa ostal v tako prijaznem spominu (7). Dr. Tavčar: Torej mi je oprôstil pregrehe moje (67). Obišči jih, nekdanje prijatelje svoje! Iz osrčja zemeljskega se začuje (68). Pisec slovenski si bil nekda, toda pojma nisi imel niti o staroslovenščini (69). Kakšne dohodke imaš od profesure svoje? (138) itd. Ko je prevzel uredništvo Zvona Bežek, je bilo te stave konec. Za Zvonom so jo opustili tudi drugi listi. —

Brez uspeha so jezikoslovci priporočali obliko nikdor namestu nikdo, kar se govori še na vzhodu in je jezikovno edino pravilno. Jezikoslovci so obliko večkrat rabili (n. pr. Caf, Raić,

¹ Maretić, Gram. i stil. hrv. ili srp. knj. jezika, 420—422.

¹ Nov. 1856, 312.

Žepič, Škrabec,¹⁾ toda udomačiti je v pisavi niso mogli, ker jih niso podpirali pisatelji. Izmed pisateljev je rabil pravilno obliko menda samo Jos. Žvegel: Na skali visoki pa rož'ca cvetè — Nikdor ne pozná je, ne vterga nihče.² In da en pisatelj še ne naredi pravopisnega pravila, se je moral prepričati tudi Levec, ki v Pravopisu zastonj zapoveduje obliko nikdor in prav tako zastonj prepoveduje: nikdo. Poslednja oblika je v splošni rabi,³ one pa ne piše razen kakega jezikoslovca nihče. Jezikoslovci pa seve tudi ne delajo pravopisa! —

Nekaj po vplivu vzhodnih narečij in nekaj po etimologiji so začeli trebiti takozvani parazitični -j v oblikah kakor odslej, doslej, odtlej, obkorej, otorej, osorej, precej, posebej, vselej, zatorej itd. Ta j je že star in ga pišejo že naši prvi pisatelji. Poleg vzhodnih pisateljev (Raič) sta odpravljala j zlasti Valjavec in Levstik. Valjavec je pisal sledeče oblike: dosle, odsle, prece, vsele, zatore; Levstik pa: dokle, okovre, posebe, vkupe, dalje ka (kaj) itd.⁴ Etimologične oblike so se jako redko pisale, zato je Pleteršnik ravnal prav malo v smislu pravopisnih načel, ko je sprejel samo etimologične oblike, one pa zavržel. On piše: dosle, dotle, odsle, odkle, okore, obkore, odkore, otovre, vkupe, posebe itd. Nedosledno je ravnal, da je oboje oblike sprejel le ponekod, n. pr.: potle in potlej, prece in precej, osore in osorej (pa le: otovre!) Še bolj nedosleden je pri oblikah vselej, zatorej itd., kjer je samo te sprejel in one zavržel,

¹ Caf: Nov. 1846, 44: nigdor; Raič: Nov. 1860, 337: nikdor ne bo terpel. Gl. 2. zv. 200 Žepič: Nov. 1867, 303: »Po mojem mnénju moramo reči nikdor, a ne nikdo«. Škrabec: Cvetje, 10, 4: »V naši slovenščini (je) nigdo (nikdo) ..., prav tako napačno, kakor bi bilo nigdaj (nikdaj) za nigdar ali nikje za nikjer. Prav bi bilo nigdor.« Podobno: 8. 9.

² Nov. 1853, 404.

³ N. pr.: Novice 1845, 11 (nigdo, Caf), 1860, 149 (nikdo, Valjavec) 1861, 4, 216 itd. Slovenija 1848, 3, 53; 1849, 88 (Muršec) 384 (Cegnar). Slovenska bčela 1851, 38 (Podgorski) Glasnik 1863, 200 itd. Oblika: nikdo ni češka, kakor se misli, temveč je nastala po analogiji oblik nekdo, kdo itd. Kako analogija vpliva, nam kaže nasprotni primer, ko se je na obliko nihče pritisknil -r (nihčer) po oblikah nikogar, nikomur itd. Nihčer se govori po Koroškem (kar sem sam slišal) po štajerskem in Kranjskem. Za poslednji kraj priča Jeran, ki je k Murščevi obliki = nihčer dostavil: »tudi nekod na Kranjskem.« Nov. 1848, 141. Enako je štajerska oblika ne še (nekdo) po obliki niše (nišče, nihče).

⁴ Valjavec: Glas, 1861, 3: vsele; Zora 1872: odsle (147), zatore (148), dosle (164), prece (164). Raič: Nov. 1860: potle (220), dotle (285) prece (300 dvakrat), vsele (300), toda: spoder (300) itd. Levstik: Valenštajn: dokle (20, 31), ka res ne? (20). Ka meniš (16). Mladika: posebe (140), vkupe (51, 52) itd. Med dvema stoloma: okovre sta bila (27) itd. Zora je redno pisala vsele, odkle itd.

Levec se je Pleteršniku uprl in piše oboje oblike: dosle in doslej, dotle in dotlej, dosore in dosorej, obkle in obklej, dokore in dokorej, posebe in posebej itd., toda le: vkupe, vkupej je zavržel. V sedanji rabi so se sprejele večinoma oblike z-j, one so jako redke. —

Pri zahodnih pisateljih tudi niso mogle prodrati oblike začevši, vzevši itd., ki so jih pisali štajerski pisatelji po svoji govorici in ki so boljše od oblik začenski, vzevši itd.¹ Sprejeti se tudi ni mogel deležnik došavši (ali po štajerski doševši), izpodrinila ga je staroslovenska, toda v slovenščini nemogoča oblika, došedši. Staroslovenski deležnik so začeli naši pisatelji jako zgodaj uvajati. Imamo ga n. pr. že leta 1853 v Slovenski bčeli,² toda splošno se še dolgo ni sprejel in ni mogel izpodrinuti nepravilno tvorjene oblike: pridši. Leta 1860 je v Glasniku neki dopisnik z Dunaja predlagal: »Caeterum censeo, pridši' omnino delendum esse«, na kar je Janežič dostavil: »gospod (dopisnik) nam je pisal že večkrat, kako ... pači toliko lepih spisov spaka pridši (po starem bi bilo prišedši). Dopisnik ne sili nikogar z le-to staro, m e r t v o obliko.«³ Ali sprejela se je le in izpodrinila ne le pridši, temuč tudi obliko prišed, ki se je pisala še nekako do leta 1870. P. St. Škrabec se je pozneje mnogo trudil, da bi vpeljal slovenščini primernejšo obliko došavši, prišavši, ali zaman.⁴

Tudi sedanjiški deležniki se niso sprejeli v polnem obsegu. Namestu oblik kakor žgeč, dereč, sveteč itd., ki so narejene po analogiji trpeč, hvaleč in ki se nahajajo v živem jeziku, so začeli okoli 1860 uvajati prvotne, t. j. staroslovenske oblike, žgoč, deroč, cvetoč itd. Levstik je vpeljal tudi obliko živoč (od žiti), ki se je pisala dalje časa, a se ni sprejela, J. Pajk pa deležnik od biti: soč n. pr. Bil sem vstopil na univerzo, soč še mlad (dr. Tavčar).⁵ Vendar so se prejšnje

¹ Teh misli je tudi g. St. Škrabec, ki pravi: »začenski (ali prav po naše začevši)«, Cvetje 31, 4. Oblike začevši, vzevši itd. so pisali štajerski pisatelji, n. pr. Nov. 1847, 116, 131. Oblike na -vši po nedoločn. deblu so tudi v ruščini in srbohrvaščini izpodrinile najstarejše oblike!

² Slovenska bčela 1853, 95: do bolnišnice prišedši.

³ Glasnik 1860, 5. zvezek 186. Tudi Janežič sam jo je še toleriral, n. pr. Glasnik 6. zvezek 79: pridši (Mencinger). Štajerci so pisali doševši, n. pr. Slovenija 1848, 55: v Ptuj doševši (neki dopis).

⁴ Ti deležniki so le počasi prišli do sedanje oblike, tako nahajamo oblike: ozrevši se (Raič, Nov. 1860, 275) vzamši (po vzam-em, Terdina, Slovenska bčela 1852, 36), započemši (J. Pajk, Nov. 1862, 383). Toda nasprotno: vzevši (Kobc, Nov. 1847, 171) itd.

⁵ Prvi je začel z oblikami na -oč menda Raič, Nov. 1860, 300: cvetoča. Dalje Levstik: Naprej 1863, 127 cvetočim;

J. F. Millet: Krava ob vodi.

oblike pisale še splošno do okrog 1870,¹ nekatere pa se pišejo še sedaj, n. pr. bodeč, bodeča, bodeče, skubeč, sopeč, hropeč, navadno tudi kolneč in morebiti še katera. Pod Bežkovim uredništvom se je izkušalo v Zvonu tudi take oblike dosledno

Valenšt. ostr. 5: živoč (Ljubljanski Zvon je v prvih letnikih še tako pisal, n. pr. 7, 135, 156, 442 itd). Zvon 1870, 338: kolnoč; Podgoričan: Nov. 1864, 61: cvetoča (toša ravno tam isti: žgeča bolest, 246); J. Jurčič: Glasnik 1865, 135: cvetoč; J. Pajk: Glasnik 1866, 121: deročo; Franc Štrukelj: Glasnik 1867, 154 (cvetočej) 188; J. Celestin, ibid. 162: cvetoč. J. Pajk: Zora 1875, 68: soč itd., soč se nahaja še v ogrskem slov.

¹ N. pr. dereč: Nov. 1869, 69; cveteč: Zvon 187 itd. Od nekaterih iterativov so tvorili do tega časa deležnike napačno s končnico -oč nam. -jajoč, n. pr. prihajoče goste (Slovenija 1848, 72, Podgorski) zahajoče zvezde (Slovenska bčela 1853, 169, Valjavec) od sonca izhajočiga (Nov. 1849, 55 -č, t. j. Svetličič) Vedež v Ljubljani izhajoč (Novice 1848, 92 dvakrat) itd.

(Nadaljevanje v prihodnjem letniku.)

pisati po staroslovenskem, n. pr. sopoč itd.,¹ toda splošno se te oblike niso sprejele.

Mimogrede opomnimo, da je tudi nepravilno, da se »se« v deležniku refleksivnih glagolov pri prilastku opušča. Pravilne oblike nahajamo že jako zgodaj (n. pr. 1850: s tresočim se glasom),² a sprejeti jih niso hoteli. Po letu 1895. je poskusil V. Bežek v Ljubljanskem Zvonu s pravilnimi oblikami, a se tudi niso udomačile. Pisal je n. pr.: tresočih se nog, s tresočimi se rokami, ob zibajočih se akordih itd).³ Cigale je leta 1848 rabil se celo pri glagolnikih (po poljskem načinu) n. pr. cilj ne obstoji v približanju se božji svetosti.⁴

¹ Ljubljanski Zvon 1896, 427, 433; 1897, 104, 601: sopoč; 597: kolnoč, toda: na hropečih prsih (350).

² Slovenska bčela 1850, 10.

³ Ljubljanski Zvon 1896: s tresočimi se rokami (75), ob zibajočih se akordih (6) 1897: tresočih se nog (493), s tresočima se nožicama (162) itd. — ⁴ Slovenija 1848, 1.

IVAN CANKAR: MELODIJE.

Zadnjič sem šel po tisti ozki, z novim peskom posuti poti zád za ljubljanskim kolizéjem. Še zgodaj je bilo; jutro megleno in pusto. Misli so mi ležale na duši kakor kamenje na Krasu. Ni ga človeka, ki bi nikoli ne obupaval nad seboj in nad samim Bogom; in ki bi nikoli ne pozabil, da je užil tisočero nezasluženih dobrot, stotero nepoplačanih ljubezni. In tako sem mislil, da sem užaljen in nesrečen ter da so krivico delali z menoj. —

En glas, en blisk.

Od nekod, nič ne vem odkod, se je oglasila mehka arija iz Trubadurja. Presunilo me je, da sem vztrepetal; trepetajoč se spomnil náse in na vse, kar je bilo.

Tá kolizejski park, ki je zdaj sam svoj žalujoči spomenik, se je razširil pred menoj, se mi je prikazal v toliki resničnosti in v takem sijaju, kakor ga nisem videl poprej, ko je živel. Zóžila se je pot; bila je tiha, srcu ljuba. S kostanjev je padala težka rosa v travo in na pesek, potrkavala je v listju in vejevju. Zaškripala so tam ogromna vrata in v park je prišlo deklè, roso na belem šálu, na licih in na mladi duši. Ne maram je opisati, da bi z neprimerno besedo ne užalil njene čistosti; ali njena podoba je živa v meni.

Ti, malodušnež, če si imel pravico do nezaslišane sreče takega trenutka, ti se pritožuješ? —

Šel sem zadnjič mimo predmestne krčme. Slišal sem pesem in sem zardel. Spomnila me je na mojo največjo sramoto, na življenje, ki ni človeka vredno. Na tako življenje namreč, ko séde žival za mizo, zataji Boga in dušo ter pravi, da je srečna. Ta melodija me je mahnila po glavi tako močno, da me je zazeblo. Koliko bolesti je bilo v njej; koliko sramežljivo in strahopetno zatajenih solz!

Kdo si? Ponižal si se bil med smeti in otrobe, ali Bog te ni zapustil, ker drugače ne bi spoznal in spoznati mogel, kje da si in kdo da si! —

Zadnjič sem šel proti Rožniku, svojemu milemu domu. Na cesti so zapeli fantje-rekruti:

Je pa davi slanica pala
na zelene travnike...

To je melodija, ki mi nikoli več ne pride iz spomina; zato, ker nikakor od srca ne more najhujša bolest in najslajša radost. Če preudari človek, koliko je zmožen trpeti in koliko uživati, preudari zmerom slabo; zakaj močnejša je njegova natura od njegove misli. Nisem namreč upal, da bi mogel kdaj v največji nesreči, v sramoti, ponižanju in trpljenju s popolnoma svobodnim in čistim veseljem uživati slovensko narodno pesem. Da bi moglo to moje srce, ki je toliko preneslo, še igrati se, smejati se kakor dete!

Nesrečnež! Dobrote tega spoznanja si bil deležen, pa ne veš, odkod da je, čemu da je! —

Vse, kar si živel, kar si govoril in kar si delal, ima svojo melodijo. Časih zelo smešno in nespodobno. Spomnim se na človeka, na prijatelja, kakor mu ga med nami ni več para. Melodija, ki me priključuje k njemu, je pusta kvanta. Neka nesnažna melodija me spominja na žensko, ki je visoka in dobra v mojih mislih. Kadar zaslišim popevko: »En starček je živel...« — je koj pred mojimi očmi Dragotin Kette; tam v kotu sedi, gitaro ima v rokah in poje. —

Z vsakim obrazom, z vsakim pogledom, z vsako besedo je združena melodija. Vse drugo umrje, melodija ne. Spremlja te, kamorkoli greš; podnevi stori, da postaviš kozarec na mizo in se zamisliš; ponoči te vzdrami iz sanj, te tiho pokliče, te milo spomni: »Ta prijatelj, ki ga ni več, je tóle zapél!« — In še pravi: »S tem dekletom,

ki te je rada imela, sta tóle poslušala!« — In nazadnje pravi, čisto na uho se primakne glas: »To je pela tvoja mati!« —

Zdaj gre že pod večer mojega dné; zdaj vidim, kako da je, in plaho slišim. —

Vsak hip je imel svojo melodijo. Barve so zbledele, besede so pozabljene, ostala je melodija. Ni ga obraza, ki bi ne prepeval; nobeden ni pozabljen. Nobeden ni umrl. Nič me ni strah, če jim povem, da sem med njimi.

Ker prišel bo ta čas; če kmalu ali pozno:

Vse te melodije, oznanjevalke mojih trenutkov, se bodo spojile v eno. Vse moje ljubezni, vsa moja brezprimerna sreča, vsa moja nezaslužena prijateljstva in vse moje zvesto zastražene bolesti, vse to se bo spojilo v eno pesem, v eno samo melodijo, ki bo po materinsko zbrala vse drugo skupaj.

To pesem bom slišal, ko bom tiho spal. —

STANKO MAJCEN: SLUŽBA.

Dekla Marta je imela svojo sobico. V stanovanju solicitorja Kerina je bilo sicer zelo tesno, trije otročiči so spali v eni izbi, drugo sta imela mož in žena zase, tretja je bila shramba, veža in dvorišče obenem — zelo tesno je bilo, a Marta je imela svojo sobico.

V nedeljo zjutraj pa je rekla gospa:

»Marta, kmalu bomo potrebovali tvojo sobico. Četrtega otroka pričakujem. Bila si vedno dobro dekle, ne boš me zapustila v tem težkem času. Sobico boš dala. Štirim ne morem postlati v eni izbi. Moj mož je čimdalje bolj nervozen. Vekanje, bedenje, prestiljanje... Kajne, Marta, da se preseliš v kuhinjo?«

Tistega večera je prenesla Marta svoj zeleno pobarvani kovčeg, dvoje velikih, z motvozom prevezanih škatel in še tri kupe kril in predpasnikov v kuhinjo. Ko je sedela zvečer pri oknu, se ji je zdelo, da se skozi okno njene sobice vidi vse lepše, vse dalje na predmestno poljano in da je zrak, ki veje vanjo, boljši, vonjivejši in svežji. Tudi kos neba, ki se je videl naravnost s postelje, je bil lepši. V okvirju kuhinjskega okna ni stala niti ena prijazna zvezda; mesečev krajec je molel v levi gornji kot svojo belo, obrito brado kakor v posmeh.

Marta si je postlala pri oknu in zasanjala o sobici. Štiri stene, postelja in stol — a človek je

sam. Tako božansko sam, tako dobrotno sam. Gospa solicitorjeva ni zoprna ženska, mnogo zoprnejših je na desno in levo, a ves ljubi dan nategovati ušesa, moliti roke, privzdigovati noge eni sami in edini gospe solicitorjevi, to je vendarle muka. Toda zvečer je rekla: »Lahko noč« in zaprla duri za sabo. Gospe solicitorjeve ni bilo več na svetu za celih dvanajst ur — Marta je bila sama. A zdaj je sobica zanj zaprta. Kam pojde srkat svežega zraka, kam se pojde poiskat, kadar se ji bo zdelo, da se ne sliši več, da se ne vidi več, da ne vé več, kako ji je ime? ...

Ah, vsaj v nedeljo popoldne je prosta! Marta je ob nedeljah zaspala na trati, kjer so cvele neblagodišeče marjetice, kjer se je vsak hip pokadil cestni prah v nos, v oči, v lica, v lase, a zaspala je pod solncem božjim prosta, prosta, prosta ...

Drugo nedeljo je rekla gospa:

»Marta, otrok veka kakor naboden. Moža sem srečno spravila z doma. Siromaku izpadajo lasje od nervoznosti. Pisarna in četero otrok — to ni šala. A sama ne morem ostati ž njimi. Nedeljski popoldan je tvoj; Bog, da ti ga nečem pritrpati, a vsaj enega vzemi s seboj. Izberi si, katerega hočeš. Bogdanček ti ne bo nagajal, Adela je ubogljiv otrok, Milanček te ljubi kakor mene, svojo mater. Usmili se otroka, ki ni videl solnca že ves teden!«

Marta je Milančku obula velike rdeče šolne,

oblekla mu gamaše čez nogavice in mu potisnila ohlapno volneno kapo do ušes. Takega, vsega okroglega kakor kepa, si je posadila na roko in odšla ž njim skozi park. O drevesa, o ceste, o sinja nedogled, kje je vaša muzika? — Milanček je zavikal. Kapa mu je bila prevroča. Marta mu je kapo snela. — Ljubi ljudje, Francelj od petega regimenta, lepi préstar, ki imaš vsako drugo nedeljo prosto, kje so vaši ljubeznivi obrazi? — Milanček je namrdnil usta: »Dol, dol!« Marta ga je postavila na tla in ga vedla kraj sebe za roko, sklanjajoč se nad njim, da jo je bolelo v levem ledju. »Milanček, potrpi! Kmalu bova sedela na klopi in gledala labude.« Toda Milanček ni potrpel. »Domov, domov,« je jel vpiti in gospodje v gladkih, črnih svršnikih so se ozirali. Eden od njih je obstal, pogledal Marti natanko v obraz in rekel: »Škoda, da imate paglavca. Ali niste nikdar sama, lepa dekle?«

Tistega večera je sedela Marta v kuhinji pri petrolejki in pisala pismo. Préstarju je napisala cele štiri strani žalosti in trpljenja in naposled mu je poslala čez sedem hiš in cest, v sedmo cesto, sedmo hišo stotisoč svetlih pozdravov. Da ima človek vsaj petrolejko! Ko leže mnogoštevilna, nenasitna in nezadovoljiva obitelj spat, se prižge taka svetilka, se postavi na mizo in človek je pri njej sam, sam, sam... Ura tiktaka in lomi od noči minuto za minuto, a Bog s spanjem. Da je človek, spehan od dela, le pol urice sam. Bdeč, sam in misleč svoje misli...

In tretjo nedeljo je rekla gospa:

»Tako, Marta, danes pripravi petrolejko za goste. V veži mora biti luč. Gospod boter, gospa botra, gospod župnik, teta, stric, stara mama in možev edini prijatelj, pisar Komar nas obiščejo. Pripravila sem boljšo večerjo, tudi moj mož bo dobre volje. Z marcem dobi deset kron več plače. Toda kaj sem hotela reči: Luč mora biti. V izbi prižgem visečo svetilko, v vežo postavi svojo malo petrolejko... Mogoče dobiš z marcem dve kroni več, veš! Govorila bom z možem...«

Tisti večer je ležala Marta v postelji pri oknu, strmela v temni strop in računila. Mogoče dobi z marcem dve kroni več, nova petrolejka stane krono in pol in pol krone stane petrolej... Toda težko bo šlo! Pri šivilji je vzela obleko na račun zvišane plače, materi je pisala, da bo kmalu lahko kaj malega pošiljala domov... Tudi brat v Ameriki se je priporočil...

Da ima človek vsaj svojo posteljo! Ali ni to kraljevsko? Iztegneš se, kakor si dolg, razmahneš roki in daš pljučem, da se dvigajo in padajo, kakor jih je volja. Tema je, da se delajo škrlatne rože na stropu, nedeljsko solnce je zašlo za hrib, saj ni bilo svobodno, duri v sobico so zaprte, za njimi veka teden dni staro dete z ozkim, neugnanim glasom — a človek ima posteljo. Božjega miru polno, v počitek božji postlano, božjo svobodo dihačo posteljo. In človek, v rokah božjih truden do smrti, je v njej sam, sam, sam...

KNJIŽEVNOST.

Ksaver Meško: **Matí.** Dramatska slika v treh dejanjih. V Ljubljani. 1914. Založila Katoliška Bukvarna. Cena K 1.80. — Pri nobenem narodu v Evropi — lahko trdimo — ni problem domovinske ljubezni tako silen in nujen kakor pri našem: večjim narodom se ni bati, da bi jih tujina kaj pridla oslabila, če količkaj pazijo; nas kljub vsej pažnji tujina slabi in ubija. Hvaležni smo za vsako dobro besedo, za vsak dobrohoten svét v tem pogledu; koliko bolj za cel govor, iz dna srcá privrel! In to je Meškova »Matí«. — Pisatelj je naslovil svoj spis: »dramatska slika«; s tem nam je že sam pokazal, da ni prava drama. Dve svojstvi ima pač od drame: živahen, zanimiv dialog, poln življenjske modrosti, in pa igro ter protiigro (kar je nekako bistvo drame); manjka pa ji enotnega dogodka (fabula) in globlje orisanih značajev. In — da pričnemo z negativno stranjo — zakaj nima teh dveh svojstev? Zato ne, ker nam pisatelj noče predstaviti niti kakega zgodovinskega, niti posameznega sodobnega, malenkostnega dogodka, ampak je vse sama — alegorija, vse je — simbol. »Dogodek«

je hitro povedan: Vdova Strelčeva (nekje ob slovenski jezikovni meji) ima troje svojih otrok (22 letnega Milana, slikarja, 19 letnega Ivana, gimnazijca 7. razreda, 18 letno Tinko, ki je doma pri materi) ter rejenko Silvo (tudi nekako 20 letno). Pred igro se je zgodilo to-le: Silva je resno ljubila Milana, ki pa jo je preziral, ker je bil poln tujine; isti Milan je vpeljal v hišo mladega logarja Križnika, narodno mlačnega, če ne že narodu odtujenega grofovega uradnika. In zdaj pridemo v igro: Prezirana od Milana se Silva odloči, da pobegne s ciganom Šandorjem, ki ji obeta, da postane kraljica puste; prepozno spozna Milan svojo napako, vzbudi se mu ljubosumnost in v tej ubije cigana. Zato mora v ječo. Silva pa zares izgine med cigane. Da bo mera žalosti polna, pride domov še Ivan in pove, da je — zaradi narodnosti svoje — izključen; poln je mladostne moči: s suhim očesom se poslovil od matere in sestre ter odide v Ameriko. Tinka edina ostane zvesta materi; ker vé, da v zakonu s Križnikom ne bi mogla ostati verna svoji domovini, svojemu narodu, se junaško odreče lepi prihodnosti in ostane rajši dekla

pri materi. To je situacija koncem 2. dejanja. Po presledku treh let si moramo misliti 3. dejanje: mrzel zimski večer je, burja piha okoli vogalov; vdova je vsa potrta; kje so njeni otroci? ali jih ne bo več nazaj? Tinka jo tolaži, da se še vrnejo. In res! Malo potem, ko se Strelčevka odpravi k počitku, nekdo rahlo potrka: Silva se je vrnila, vsa prepadena, izstradana, premražena. Tinka jo okrepča in spravi v postelj. Kmalu nato potrka drugič: Milan je, s suhim kašljem; ušel je iz ječe; pred smrtjo, ki jo sluti, hoče še enkrat videti — mater. Vidi jo in umre... S tem se drama konča. Vsakemu je očito, da pravega dramatskega dogodka ali zapletka v »Materi« ni. Križnik odide brez sledu s pozorišča, Ivan se ne vrne več, odkod in čemu zagonetni Šandor itd., vse to bi bile same uganke; tudi značaji se ne razvijajo pred nami: nič ne izvemo, zakaj se je Milan odtujil domovini, ampak samo vidimo, da je odtujen; zagonetno nam je, kje je Tinka dobila tako moč značaja, skrivnost nam je značaj Silvin in dr. Vse je bolj skicirano (»slika«). Za alegorijo pa zadostuje popolnoma: v materi-vdovi spoznamo svojo domovino, Milan je tip umetnika, ki čisla le tuje vzore, Ivan tip izseljencev, Križnik reprezentant uskokov iz materialnih ozirov, Silva naših deklet, ki se izgube v Aleksandriji in drugod. Tinka predstavlja tiste, ki mater zvesto in dejansko ljubijo. — Govorili smo sedaj o tem, česar naš umotvor nima, torej o pomanjkljivostih, po našem mnenju seveda. Če niso morda pa ravno to — prednosti? V Italiji n. pr. goji dramatik v enakem smislu Sem Benelli — cf. »Ljubezen treh kraljev« — z velikanskim uspehom; v Trstu, v Gorici so ga igrali. Ali bo vzbudila pri nas »Mati« toliko navdušenje? Po svoji velevažni vzgojni tendenci bi zaslužila.) Ali zdaj pa pogledjmo tisto točko »Matere«, kjer je pisatelj ves na dramatičnem polju: igro in protiigro. Igro vodi mati-vdova, protiigro pa neka druga mati (čeprav nevidna!), mačeha tujina. Vršiti se med obema boj za življenje in smrt. Na eni strani vidimo, kako dobra mati želi osrečiti svoje otroke in jim dati vso izobrazbo, katero more, proseč jih, da potem pri njej ostanejo in ji pomagajo, na drugi strani pa z žalostjo in gnevom opazujemo, kako se ji »druga mati« reži in ji z lahkoto trga iz naročja otroka za otrokom. V bridkosti se nam krči srce; najrajši bi stopili vmes in zavpili zaslepljenim otrokom: »Spoštuj... mater, da boš dolgo živell...« V 1. in 2. dejanju triumfira mačeha. Uboga mati! V 3. dejanju se izvrši peripetija: zaslepljeni otroci (in sicer ne še vsi) izpregledajo, da jim tujina — ni bila mati.

Stoletni boj med velikim svetom duševne premoči, kapitalizma, industrije in sijajne civilizacije se torej tu vrši ter med našim narodom, ki vsega tega dozda še nima; in pisatelj nam ne prikriva tudi tiste tajne sile, s katero bo narod vzdržal naval, in to je — velika ljubezen do Matere-domovine. Dr. Jož Debevec.

K s a v e r M e š k o : **Mladim srcem.** Zbirka povesti za slovensko mladino. Drugi zvezek. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1914. — Pisatelju je lastno, da se v začetku svoje umetniške poti, tedaj, ko še išče adekvatnega izraza svojemu nemirnemu hotenju, najrajši peča z bučnimi konflikti strasti, da vse potencira do patetične veličine in da ljubi komplicirano, kar najbolj umetno formo; potem se začetniški nemir poleže; mnogi spoznajo, da hočejo »preko svoje moči«, se unesejo, in če ne nehajo pisati, gredo

med mladinsko slovstvo; drugi imajo dovolj sile, da se literarno izžive, toda medtem dozoreva v njih spoznanje, da je najpreprostejša forma najlepša in da se vsa ta reč, ki jo imenujemo življenje in ki dela mlademu človeku toliko misli in skrbi, kristalizira okrog maloštevilnih nraavnih vprašanj, in ti gredo potem tudi v mladinsko slovstvo. Slovstvena zgodovina pozna več takih slučajev; največji duhovi so pogosto otroku najbližji, ljubijo ga zaradi njegove preproste modrosti in dobrote, kakor ga ljubi Bog. — Kateri izmed obeh vzrokov je bil odločilen za Meška, da je začel zadnja leta pisati skoro izključno iz mladine ali za mladino, je za enkrat vseeno. Pri njem je bil ta prehod lahek in naraven. Njegove misli, ki so bile že od nekdanj revne motivov, so se vedno in vedno vračale k spominom mladosti, dokler mu slednjič ta motiv ni postal glavni, če ne edini. Pridružila se mu je želja, nraavno blažiti, in tako so nastale tiste črtice mladini, ki smo jih brali na pr. v »Mentorju« in ki so bile, mislim, mladim in starim enako neprijetno branje; niti s svojo pedantično formo, niti s svojo vsiljivo in malenkostno moralnostjo niso mogle vneti src.

Tem bolj nas je presenetil drugi zvezek njegove mohorske zbirke, ki ima nekaj dobro in zanimivo pisanih strani. (Na pr. črtici »Moji mali« ter »Petelin in gosak«.) Razveseljivo je to tem bolj, ker so te črtice boljše od njegovih prejšnjih, starejših, na katerih stoji Meškova slava. Meško je prav storil, da je del v to zbirko tudi »Cigančka«, vzetega iz knjige »Ob tihih večerih«, torej ene njegovih najboljših, kakor pravijo. Kdor sedaj bere to črtico, se zavé, kako pretirana je bila hvala Meškove manire, in razume, da so mogli mladi ljudje uživati tako nasladno in v svojem jedru zlagano slovstvo le vsled sugestije — je pa obenem tem bolj vesel, da je Meško v svojih zadnjih črticah opustil sanje, hrepenenje in druge pisateljske trike svojega časa (kako neznosen je Ciganček v svoji liričnosti!) ter gleda stvarjem pošteno v njih resnični obraz. To je gotovo napredek, naj tudi kdo sodi, da je Meškova pot v mladinsko slovstvo dekadenca.

Dovoljeno naj mi bo izreči sodbo — zopet v nasprotju z javnim mnenjem — da Meškov jezik ni dober. Je sicer brez slovnične hibe, čist in skrbno popravljen, pa je brez individualnosti, brez prave izrazitosti. Meškovi stavki so vsi čedno napravljeni in dobro počesani, toda govoriti ne znajo. Iz vsega njegovega pisanja gleda skrb, da bi bil jezik »pravilen«; tiste suverene gotovosti velikih mojstrov, ki gnetejo snov po svoji volji, ji dajejo obliko in duha in pravila iz lastne moči, ne vidim pri njem — on ima še vedno strah pred materijo in tega ne more skriti.

Družba je knjigo razkošno okrasila z ilustracijami, ki jih je izvršil S. Šantel. Izidor Cankar.

Slovenske večernice Družbe sv. Mohorja v Celovcu. 68. zvezek. 1914. — Slovenske večernice so od leta do leta bolj podobne Shakespearejevemu odru: nad povestmi se izpreminjajo samo naslovi, drugo ostaja pri starem. V knjigi je mnogo povesti, toda umetniško — če se ne oziramo na Česnikov poizkus in na nekaj pesmi — nismo s knjigo ničesar pridobili.

Novo življenje (Josip Kostanjevec) je poučna povest o šoli, hranilnici in mlatilnici (tudi o mlatilnici, drugače osmo poglavje nima pomena). Ljudje, ki nastopajo, so precej znani že, novega v povesti ni drugega kakor odlomek o rokomavharjih. Ne-

okusen je Jekovčev sklepni govor in čisto brezpotreben pisateljev pripis.

Kristus. (Dr. Ivo Česnik.) O tem sem rekel, da je vsaj umetniški poizkus, dasi je problem mnogo težji, nego si ga je pisatelj zamislil. Črtica je nepopolna, čeravno pritrjujem pisatelju v njegovem miselnem razvoju. Dosti bolje bi morda bilo, če bi Angelo Krista sploh ne bil naslikal. Pri dialogih Česnik nima sreče; vse presladko se pogovarjajo njegovi ljudje.

Goljuf. (Pavel Perko.) Nekaj zelo prisiljenega. Človek z živci Rogljanovega Janeza ne umre tako hitro, četudi ne more do par pedi tuje zemlje. Kje tiči goljufija, nisem mogel izluščiti, pač pa sem videl, da Janez nima pojma o služnostih. Sicer pa bo na čitatelje njegova smrt morda hladilno vplivala, čeprav je iz trte izvita.

Pravdarska strast — gotova propast. (Po resničnih virih spisal dr. M. D.) Pisatelj je spisal komentar k aktu 2318. Tehnično je stvar pogrešena že raditega, ker začenja s smrtjo junakovo. Snov: sin, ki misli, da je prikrajšan pri dediščini, se hoče maščevati nad očetom z umorom in še v ječi samo misli, kako bi prišel do svoje pravice — ta snov je vredna večje obdelave in ne bi je bilo treba pisati po »resničnih virih«. Zgodba je poučna kakor so poučne basni z naukom na koncu; to njeno lastnost razodeva tudi podčrtavanje stavkov, dasi ni to prav nič potrebno.

Kobilice. (Zgodovinska slika iz leta 1672. Spisal Ksaver Meško.) Jud Rosenzweig, oderuh in stiskač v Ptuju, terja svoj dolg pri ubogi vdovi kljub vsem prošnjam svoje hčerke Rahele, naj ostane doma. Na povratku ga zadene kazen božja. Zaduši ga oblak kobilic. — Čudno, da Meško objavlja take stvari.

Gozdarjevi spomini. (Josip Kostanjevec.) — To je najslabše izpeljano delo v Večernicah. Tehnično je snov razsekana, par velikih neverjetnosti je v njej in na neroden način je naslikan lažinapredeč civilizacije v vasi, ki je bila do gradnje nove ceste zaprta pred svetom. Tujci, ki pridejo, so podjetni, sebični lopovi, zažrizejo se med poštene stare korenine. Posebno podjetni Birk se priženi na močno posestvo ter otvori krčmo. Tako začne vse hudo za vas

Črno. Župnik, učitelj, abiturient Poljanec in gozdar Jelenko gledajo vse to s krvavečim srcem, a manjka jim praktičnega vpogleda v novi čas, ki ga skušajo v svoji naivni idealnosti dopolniti samo z bralnim društvom, pevskim zborom in z opomini. Iniciative k protidejanju pa ni, dokler ne občuti vsa vas sadov svoje lahkomiselnosti in lenobe. Odpor pride prepozno, vse gre v Ameriko in se umakne tujcu.

Ideja vsebuje nepopisno tragiko, škoda, da je prirejena tako očitno »in usum«; kdor pa motri dobrega, poštenega župnika in učitelja, se vprašuje, zakaj nista tadva gospoda šla davno, davno v zasluženi pokoj. Druga moža bi postavila drugo protiutež novemu, materialističnemu življenjskemu nazoru tujcev. Povest bo rodila samo večje nezaupanje proti vsakemu tujcu; v koliko je to vzgojevalno, ne morem umeti.

Taka je proza v Večernicah. Trem povestim se otipa oddaleč njih didaktični namen, trije spisi imajo sanje — predslutnje, ki se izpolnijo, dva spisa sta v nerodni obliki spominov, dva se razvozлата potom nenadnih sil. Človek trpi neizrečne muke, ko bere te dolgoveznosti.

Pesmi ima v knjigi Joža Lovrenčič. Kolikor mi je znano, so nekaj »popravljenih« od tuje roke. Lepi so »Litavski motivi«.

Narte Velikonja.

Božidar Širola: Mrazove sestre. Popijevke za jedno grlo uz klavir. Riječi dra. Gjura Arnolda. — 14 ljubkih pesmic, ki bodo hrvatskim pevcem brez dvoma veliko veselja napravljale, zlasti v ožjem domačem krogu. Iz vseh se bodisi v napevu, bodisi v spremljanju zrcali hrvatski narodni ton, narodni ritem. Zdi se, da se skladatelj hoté ni maral niti po melodiji, niti po ritmu, niti po harmoniji oddaljiti od tega, kar ima hrvatski ljudski duh dobrega v sebi. Rekel bi: skoro ljubosumno se drži narodne tradicije. Po našem mnenju preveč. Gotovo bi ne škodilo skladbam, ki so živahne, zlasti po melodiji lahnotekeče, ne škodilo bi jim, če bi bil skladatelj zlasti po harmonični plati pomočil čopič v bujnejšo moderno paletu in se ne izognil prav vsaki moderni pridobitvi. Zakaj sicer se mu pozna vsestransko solidna glasbena izobrazba.

Dr. F. Kimovec.

TO IN ONO.

J. F. Millet.

(K našim umetniškim prilogam.)

Tudi pri nas ni Millet več neznan. Nekatera njegova dela — zlasti »Ave Maria« in »Pastirica« — so razširjena v nešteti reprodukcijah, slikah in razglednicah; videti jih je po sobah in v izložbah trgovin. Mislim, da ni nobenega francoskega slikarja, ki bi se bil pri nas tako udomačil kakor ravno Millet, in da smo zato našim bralcem ustregli, če smo z nekaterimi slikami skušali karakterizirati njegovo delo. Glavni vzrok, da se je Millet tako prikupil, bo pač idejna in čuvstvena vsebina njegovih slik; ista vsebina, zaradi katere ga je javnost ob nastopu njegove umetniške poti zavračala, ga nam dela danes simpatičnega, kajti njegove misli, ob svojem času navidez revolucionarne, so medtem postale javna last, in kdor jih oznanja, je glasnik teženj družbe. Danes se nam njegove slike ne le

ne zde več spotakljive, marveč so nam celo kakor ljubi, davni znanci.

Ni nam bilo mogoče priobčiti niti vseh najvažnejših Milletovih slik; morali smo izbirati in smo izbrali štiri take, ki so morda najbolj značilne: Že omenjeno, splošno znano »Pastirico« (priloga I.), sliko poljskega truda »Mož z motiko« (priloga II.), »Kravo ob vodi« (priloga III.), ki je zaradi večje izrazitosti prenesena v tehniko lesoreza, ter pokrajino »Cerkev v Gréville« (priloga IV.).

Glavne miselne tokove Milletovega časa je že dobro označil A. Res v uvodu k svoji studiji o Meunierju v 11. številki letošnjega »Dom in Sveta«. O umetnikovem življenju in delu pa povzemamo iz Avenariusove studije v Kunstwartovi zbirki njegovih slik:

»Katerega duha otrok je bil Millet, razvidi že, kdor oddaleč zasleduje njegovo življenje. V najsevernejšem kotu Normandije, ki štrli od Cherbourga proti

angleškemu otoku Alderney, leži v župniji Gréville (glej prilogo IV.) vasica Gruchy, kjer je bil 4. oktobra 1814. rojen Jean François Millet. Če tam butajo valovi ob granitne skale, tedaj gorjé ladji, s katero se igrajo — kdor tam vzraste, ta pozna iz strašnih spominov smrtni boj mornarjev. Če se pa dvignejo morski vetrovi nad pečine, tedaj pojo preko široke, tihe zemlje travnikov, njiv, goljav in močvirij, ki je posejana s starodavnimi, v sadovnjake odetimi vasicami. Tam so bili Milletovi dedje pobožni in pridni kmetje. »Od vetra prevevan, v etru okópan« je stal pred hišo njegovega očeta stari brest, pod katerim se je deček igral; toda igra je postala kmalu delo, delo v življenju, posvečenem od stroge vernosti in poduhovljenem od skrivnostnih pravljič. Prišlo je samo po sebi, da je tudi Jean François postal kmet.

Dasi mu je že od mladih let šepetala v srcu tiha sanja: Bodi slikar! In ker je tudi v kmetskem hlapcu, ki vendar ni videl nič umetnosti krog sebe in ni nič slišal o njej, naprej tiho delovala, je šel oče s sinom v Cherbourg in je tam nekoga vprašal, ali bi njegov sin mogel živeti od čopiča. Mož ni verjel, da je mladi mož sam izvršil risbe, ki jih je prinesel seboj. Sin se je malo časa učil v Cherbourgu, potem pa ga je dolžnost zopet poklicala domov k družini in k plugu. Oče je umrl, slikar je zopet postal kmet. Slikal je, bral, se učil in dobil majhno podporo za pot v Pariz. Leta 1837. je stopil v glavno mesto, srce polno domotožja, kmet še po duhu in telesu, sovražen velikomestnemu vrvenju. Tudi umetniki so mu ostali tuji. Kaj je njega brigal prepir zaradi Ingresa in Delacroixa? Njegov učitelj Delaroche mu je bil naklonjen, ker je čutil njegovo pronaravno moč, potem je zopet dvomil o njem, ker »divjak«, kakor so ga imenovali, ni hotel nič tega sprejeti, kar mu je mojster mogel dati — v domišljijo »kmeta« so že metale podobe nove umetnosti svoje velike sence. Umetniški atelier ga je prav tako malo zadovoljil kakor cesta in salon — njegova ljubezen je ostala pri njivah ob morju. Toda likal si je duha, bral, zlasti stare, in je spoznaval v Louvreu mojstre, katerih govorica mu je bila ljuba. Primitive, Mantegna, zlasti pa Michelangela. Čudno: hrepenenje po ljudeh ga je zopet peljalo v rodno vas, tako samotni je bil v Parizu.

Ko je bil zopet doma, se je dobro počutil v kmetiškem jopiču in cokljah. Toda »poznavalci« v Cherbourgu so bili razočarani, njegove slike so se slabo prodajale. Slikati je moral napise rokodelcem: »Mlekarico za neko mlekarno, konja za živinozdravnika, mornarja za tkalca jader, bojne prizore za potujoč cirkus.« Tako je moral zopet v Pariz in šestindvajsetletnega moža je spremljala mlada žena. »Salon« je leta 1842. zavrnil njegove slike in začela so se najtežja leta. S pasteli v okusu časa, kakor so jih delali Watteau, Boucher in Fragonard, si je služil vsakdanji kruh, potem je jel delati druge slikarije za vsakdanji kruh. Medtem so možje, ki so nekaj razumeli, postali pozorni. Diaz je poizvedel za njegovo stanovanje. »Res, tukaj sta stanovala; ona je umrla, on pa se je preselil — kdo ve, kam,« so mu odgovorili v hiši.

Zopet je bival poldruugo leto na severu, pa vendar: njegov sloves se je že širil. Ko se je nekaj časa mudil v Havreu, so ga tam že cenili. Leta 1845. se je vrnil s svojo drugo ženo v Pariz, kjer so ga Diaz, Tourneux in drugi sorodni duhovi krepko podpirali. Ugajale so

zlasti njegove nimfe in favni, veljal je za izbornega slikarja inkarnata. Kajti ta Millet, ki ga mi poznamo, še ni bil stopil v javnost. Za to, kar je temu Milletu ležalo na srcu, ni mogel dobiti modelov v Parizu, zakaj ljudje v predmestjih niso bili pravi kmetje.

Sovraštvo zoper laž v umetnosti je prav vsled koncesij, katere ji je moral delati, naraščalo v njem vedno krepkeje. In še vedno so bili njegovi dohodki tako borni, da je moral včasih slike, o katerih je govoril »ves Pariz«, postrgati, da mu ni bilo treba kupovati platna za nove. Slednjič, leta 1848., je nastal njegov »Sejalec«. Krivo so ga razumeli kot programatično politično sliko, v resnici pa je bil prva programatična slika zrele Milletove umetnosti. Sedaj so ga začeli ceniti. Prvo državno naročilo je prišlo! Kljub temu je postajal Milletu Pariz vedno neznosnejši. Slišal je o majhnem kraju, lepem in poceni, ob gozdu pri Fontainebleau. Leta 1849. se je preselil v Barbizon, kjer so že Corot, Rousseau in drugi osnovali umetniško kolonijo, vsled katere je vasica svetovno zaslovela. In tukaj, na širnih poljih, ki se raztezajo od roba gozda do horizonta, je našel Jean François Millet dom sebi in svoji umetnosti.

Tam je ostal do svoje smrti, do 20. januarja 1875. Spočetka je bila beda še reden gost in le prijatelji so jo preganjali iz njegove hiše; sčasoma pa so začeli povpraševati po njegovih slikah, jih bolje in dobro plačevati, slednjič je prišla tudi slava. Millet se ni nič izpremenil, še vedno se je ukvarjal z največjimi pesniki in misleci, občeval v družnem prijateljstvu z najboljšimi možmi, zlasti z Rousseaujem, in živel s svojo ženo in svojimi devetimi otroki preprosto kakor kmetiški oče, ko je mladi naraščaj že gledal k njemu kot k velikemu mojstru moderne slikarstva, ko ga je obsipala čast za častjo. Po njegovi smrti so žalovali ljubitelji umetnosti vseh dežel. Na svetovni razstavi leta 1889. je bila njegova umetnost največje od vsega, kar je bilo tam videti. Cene njegovih slik so medtem tako narastle, da so jih mogli kupovati samo dolarski kralji ameriški — k dražbi slike »Ave Maria« so se peljali tekmeči na posebnih vlakih, in ko je bilo delo slednjič pridobljeno za Francijo, je narod praznoval ta dan...

*

Kaj je hotel Millet izraziti s svojimi slikami? Zlasti strastno ljubezen za naravo. On ni bil eden tistih slikarjev in poznavalcev, kateri uživajo čutni svet zgolj v »modeliranju« in »risbi«, v »tonih« in »valeurjih«. »Dokler nisem spoznal Milleta,« piše neki Amerikanec, »sem trpel, ker sem našel pri slikarjih tako malo resnične ljubezni do narave; samo to so cenili, kar jih je mikalo k slikanju. V Milletu pa sem našel moža, kateri je solnce, mesec in zvezde in vse, kar solnce obsvetljuje, ljubil.« On ni bil »žival s poostrenim očesom«, kateri samo prikazen nekaj velja, njega so privlačile stvari na sebi: bilka kot bilka, žival kot žival, zemlja kot zemlja, nebo kot nebo. Z vročo ljubeznijo se je potopil v naravo. »Kaj je lepšega od zemlje, ničesar ni na njej, kar umre!« »Klic zemlje« sliši povsod in vedno se vrača k temu lepemu, ljubemu mu izrazu. Lepoto »grude«, matere, je on odkril za slikarstvo, njegova slika tega imena je kakor himna na njivo. Njegova slika o »Pomladi« kakor slavospev na preustvaritev sveta v oploditvi z dežjem in solncem. In ali ne spominja na najgloblje

pesnike, ko govori ta slikar o naravi: »O, ko bi drugim mogel dati, da občutijo nje grozo in lepoto, kakor jo občutim jaz; o, ko bi jim mogel dati, da slišijo petje in mrmranje in molk zraka! Ali ne zaznamo v tem neskončnosti same? Ali se ne zgrozimo, ko pomislimo na te svetove svetlobe, ki vstajajo in tonejo, stoletje za stoletjem, neizpremenljivi v svojem redu?« Slikal je tudi slike na noč, ki se zde, kakor bi pele s sencami in lučjo. Nikdar ga pa ne zapelje njegova ljubezen, da bi predstavil individuum zaradi njega samega. Vse se bratski razvršča kot del v celoto. Nič ni le slučajno na svojem mestu, vsak kos je tam, kamor spada po svojem bistvu. Vsaka celota pa kaže zopet dalj, preko sebe na idejo, kakor kaže Milletova pokrajina v one čudovite daljave, ki se zdijo, da jih ne dosega oko, temuč ljubeče čuvstvo.

V središču misli - matice (*pensée mère*) pa stoji povsod človek. Millet, ljubitelj narave, je komaj kdaj naslikal kos zemlje, ki bi ne nosil sledov dela, je komaj kdaj naslikal kos pustinje. Vsa njegova umetnost se peča s poljskim delom, to pa mu je velika vez med zemljo in človekom — narava v posebnem zmislu besede. Do Milleta je bil kmet v umetnosti tepec, kateremu so se smejali, ali pastir s piščaljo in okrašenim klobukom, kakor so ga predstavljali na odru za časa rokokó, ali krotki poštenjak, kakor so ga igrali v času romantike. Millet je stiliziral njegovo trdo delo v mrazu in vročini do dostojanstva in veličine, s pomočjo dela samega. Nikdar ne slika tega določenega kmeta ali one kmetice, temuč sejaleca sploh, pastirico sploh — vedno tip, ki nadomešča vrsto človeka, ali bolje: vrsto dela.

Kdor je vzrastel ob morju ali v široki ravnini, vé, kako v globokem horizontu okrepljena silhueta posameznosti poudari, kako napravi iz konjiča konja in iz mejnika spomenik. Millet porablja to kot sredstvo za monumentalno stiliziranje, ki je tem bolj učinkovito, čim temneje se odbijajo sence od svetlobe. Tudi sicer poenostavlja do najpotrebnejšega, do nevarnosti celo, da delujejo obleka in ostale postranske reči bolj kot lise nego kot tvar. Kar pa vedno ohranijo njegove slike, ni zabavnost, prikupnost, ki se jim morda slučajno pridruži, temuč tipičnost, če je prikupna ali ne. Če postanejo roke in noge pri trdem delu grobe in okorne, če postane obraz grd, tedaj tega ne zakrivaj (kajti »ni je lepote razen v resnici«), nasprotno: poudari to lastnost tako, da ne govori samó o sebi, temuč zlasti o silah, ki so jo rodile; da pripoveduje, zakaj je moral nastati; da torej s to izrazitostjo vpliva krepko in slednjič veličastno.« I, C.

Belokranjske narodne pesmi.

V Adlešičih zapisal J. Š.

Lucipeter, varaždinski ban.

Izrasla je vinska rozgva,
Lepa zelena.
Na nji raste holba vinca,
Lepa crlena.
Njega pije Lucipeter,
Varaždinski ban.
Njega kara kralj Matija,
Zemljam poglavar:
»Kaj si storil, Lucipeter,

Varaždinski ban,
Da si zapil isto zlato,
Se za jeden dan?«
»»Da ti ljubiš brdarico,
Ki jo ljubim ja,
Ti bi zapil tristo zlatov
Se za jeden dan.
Ti bi zapil konjca vranca,
Zlati buzdovan.««

(Povedal Mate Kozan iz Tribuč.)

Bogata divojka.

Doletela jata golobova
Preko polja na Jankove dvore.
Tel jim Janko perje porezati.
Porezal je svojo desnu ruku.
Pitala ga njeg'va stara majka:
»Sinko Janko, da l' te jako boli?«
»»Mila majko, ne boli me jako,
Neg' me boli srce za divojko.««
»Sinko Janko, za katero divojko?«
»»Mila majko, za unu divojko,
Koja nosi biser okol' vrata,
Biser okol' vrata, dukat do dukata.««

(Zapisala Magda Adlešič iz Burge št. 7.)

Ne da mu je vzeti.

Sporočala rožica divojka:
»Očeš, majko, Ivana ženiti?«
»»Još ga neču tri leta ženiti,
Ne četrto do trde jeseni.««
Ive gleda na line gorenje.
»Vrn' se nazad, za Boga, divojka!«
Mrtev Ive u gradovi leži.
Kad' je ona u gradove došla,
Ga je triput šetom obšetala,
Četrto put čez njega pala.
Kada so ji na pokop nosili,
Junaka so deli od sunca izhoda,
I divojko od sunca zahoda.
Iz junaka raste trta muškateljna,
Iz divojke roža kopinova.
Još se trta okol' rože vije,
Kak se junak okol' divojčice.

(Povedala Kata Ivec iz Tribuč št. 55.)

Kolovska.

Divji jelen Boga moli,
Da mu Bog da zlate roge,
Da bi črno goro podvalil.
Da bi vidil, kudaj konjci vinkajo,
Ki po devojko idejo.
Kad' so mene prósili,
Žute tunje sádili.
Kad' so po me hódili,
Žute tunje trgali.
Kad' so mene vódili,
Žute tunje híkali.
Kud' so tunje padale,
Tudaj zemlja pucala.

(Povedala Kata Ivec iz Tribuč št. 55.)

Belokranjski pregovori in reki.

V Adlešičih zapisal J. Š.

Bedast je, ki na tla pljune, pa pljunek polize.
Bolja i stara čizma, nego gola noža.
Bolji so ranki, nego celi danki (rana ura, zlata ura).
Brez ciganke ni gátanja (vedeževanja).
Brez straha i vuk v lozi ne živi (vsakdo je komu pod strahom).

Česa imaš najviše (največ), tega je treba najbolj čuvati.

Duge zároke, gótova ómržnja (po dolgi zaroki navadno ni poroke, ampak hudo sovrašтво).

Góspodska služba je nastavljena, a ne zaglavljena.
I jakemu volu jarem pukne.

Kada je velika maša v kalu, je mala maša v prahu (če je o veliki maši obilo dežja, je o mali maši suša).

Kako beže na Telovo s pahi, tako v jeseni s plah-tami (če med telovsko procesijo začne deževati, da morajo bežati s pahi (cerkvenimi zastavami), bodo morali bežati v jeseni s plahtami (ruhami), na katerih sušijo kake pridelke, na pr. proso, fižol in dr. — Ta pregovor imajo na Preloki).

Kakovo drvo, takov i sad.

Kar je zasipano, naj se izmelje.

Ki s pasi lega, z buhami vstane.

Ki se ne povrne, ta ni božji (zveličan).

Ne gleda se na psa, nego čij je (zaradi gospodarja se še psu prizanaša).

Nečem si pred vrata trnja metati (sam sebi škodovati).

Nesreča ne orje i ne seje, a zmerom žanje.

Posojilo vračka gleda.

Pošten račun, dug žitek.

Pozna se, iz ke vode je sir.

Sam — kaj okleščena lipa.

Sto ljudi goni sto čudi.

Štruklji po svetu porenejo (poženejo), žganci pa streho proderejo (rekel je skopuh, ki ne privošči svoji družini nič dobrega).

Veži otca ali mater, samo dobro veži (kar delaš, delaj dobro).

Vince — sredozimce (sv. Vincencij, 22. januarija, pade v sredo zime).

Više je vreden lep glas nego svilen pas.

Vsaki bo došel na svoje kolo.

Zabadava i steblo, kada je ozeblo.

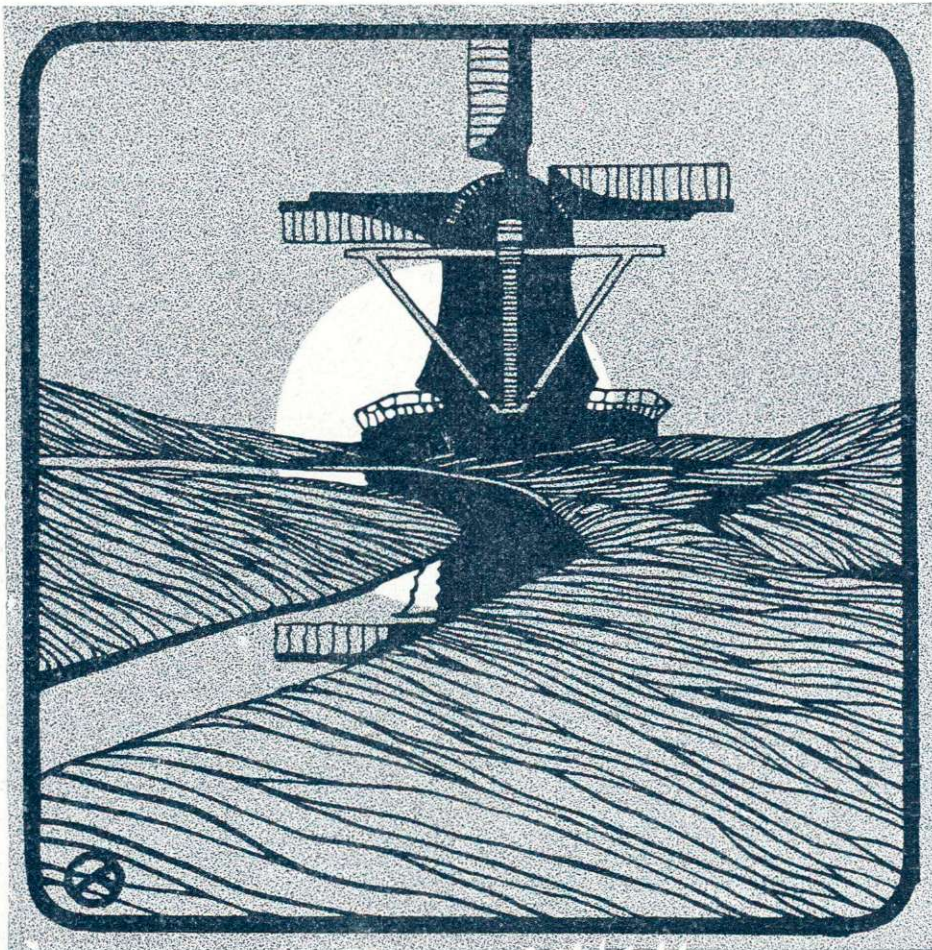
Zagovori (obljube) so teški odgovori (ako se ne izpolnijo = obljuba stori dolg).

Zajec gnoji, zajec i žanje (prim. za zajčjim gnojem ni kruha = brez gnoja ni pridelka).

Listnica uredništva.

O Stanku Majcenu, našem sotrudniku, so prinesli časopisi dne 19. novembra notico: »G. Stanko Majcen, praporščak v rez. pri 27. pešpolku, je bil dne 30. oktobra zaradi izrednega junaštva odlikovan z veliko srebrno medaljo za hrabrost. Praporščak Majcen je od prvega dne našega vojskovanja na severnem bojišču ter je neprestano v bojni črti.«

Popravek. Str. 375. v 2. opomnji prvega stolpca beri »s e s e reconciliare ...« namesto »vere ...« Podpis pod to oceno se pravilno glasi: Ivan Grafenauer. — Na str. 350. je izostal nad »Dekletovo pesmijo« Joža Lovrenčiča skupni naslov: »Fragmenti iz Trentarskega študenta«.

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

Društveno lastno premoženje znaša čez 600.000 K. Deležnikov je bilo koncem leta 1912. 2906 z 18.167 deleži, ki reprezentujejo jamstvene glavnice za 7.085.130 K.

registrovana zadruga z omejenim jamstvom

5%

sprejema in obrestuje hranilne vloge po

5%

Rentni davek plačuje iz svojega. Zunanji vlagatelj se za pošiljanje denarja na razpolago brezplačno položi poštne hranilnice.

Daje tudi svojim članom predujme na osebni kredit, vračljivo v 7½ leta (90 mesecih) v tedenskih oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menice.

Načelstvo: Predsednik: Andrej Kalan, prelat in stolni kanonik v Ljubljani.

I. podpredsednik: Ivan Sušnik, stolni kanonik v Ljubljani.

II. podpredsednik: Karol Pollak ml., tovarnar v Ljubljani.

Ustanovljena leta 1893.

Ustanovljena leta 1893.

Leposlovna knjižnica

prinaša prevode prvovrstnih leposlovnih del svetovnega slovstva kakor tudi najlepša originalna slovenska leposlovna dela. Ta zbirka je namenjena predvsem slovenskemu izobraženstvu. — Doslej so izšli naslednji zvezki:

- I. zvezek: Bourget, Razporoka. Roman. K 2.—, vez. K 3.—.
- II. zvezek: Turgenjev, Stepni kralj Lear. Povest. — Stepnjak, Hiša ob Volgi. K 1'20, vez. 2'20.
- III. zvezek: Prus (Aleks. Glowacki), Straža. Povest. K 2'40, vez. K 3'40.
- IV. zvezek: Dostojevskij, Ponížani in razžaljeni. Roman. K 3.—, vez. K 4'20.
- V. zvezek: Sevčenko, Kobzar. K 2'40, vez. K 3'60.
- VI. zvezek: Champol, Mož Simone. Roman. K 1'90, vez. K 3.—.
- VII. zvezek: Sevčenko, Hajdamaki (Kobzar II. del). K 1'50. (VI. in VII. zvezek skupno K 3'40, vez. K 4'50.)
- VIII. zvezek: Sheehan, Dolina krvi. Povest iz irskega življenja. K 4'20, vez. 5'80.
- IX. zvezek: Charles Dickens, Povest o dveh mestih. K 5'50, vez. K 6'50.
- X. zvezek: Finžgar Fr., Pod svobodnim solncem. I. knjiga. K 3.—, vez. K 4.—.
- XI. zvezek: Finžgar Fr., Pod svobodnim solncem. II. knjiga. K 3'80, vez. K 4'80.

Poleg te izhaja v zalogi „Katol. Bukvarne“

Zbirka slovenskih povesti ki prinaša najlepše pripovedne spise izključno samo naših slovenskih pripovednikov. Posamezni zvezek te zbirke, ki jo urejuje profesor Ivan Grafenauer, stane K —'60. — Dosedaj sta izšla dva zvezka.

- I. Ogrinec, Vojnimir ali poganstvo in krst. K —'60.
- II. Erjavec, Hudo brezdnó ali gozdarjev rejenec. — Ni vse zlato, kar se svetí. — Izgubljen mož itd. K —'60.
- III. Vesele povesti: Fr. Jaklič, Za možem. — V pustiv je šla. — Jos. Jurčič, Pravda med bratoma.

Ta zbirka bo kakor nobena druga budila in gojila v našem ljudstvu veselje do dobrega berila.

Katoliška Bukvarna v Ljubljani.

TEODOR KORN

pokrivalec streh in klepar ter vpeljavec

Ljubljana ... vodovodov

Poljanska cesta št. 8, v lastni hiši

se priporoča p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih kleparskih del ter pokrivanje streh z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem ETERNIT, patent Hatzek, dalje z izbočeno in ploščnato opko, lesnocementno in strojno lepenco. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. - Poprave točno in ceno. - Priznanje brezplačno in poštino prosto.

Stavbno in pohištveno nižarstvo

Alojzij Trink

Ljubljana, Ljubartova ulica št. 8

se priporoča cenj. občinstvu v Ljubljani in na deželi za izvršitev vsakovrstnih v njegove stroške spadajočih del po primerno zmernih cenah in v solidni izvršitvi.

Mestna hranilnica ljubljanska

Ljubljana, Prešernova ulica št. 3

največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa do konca leta 1913	K 700,000.000.—
Obstojećih vlog	„ 43,500.000.—
Rezervnega zaklada	„ 1,330.000.—

Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po

4 1/2 %

brez odbitka. Hranilnica stoji pod kontrolo

c. kr. deželne vlade,

ki nadzoruje po svojem komisarju dovoljevanje posojil in vrši večkrat na leto nepričakovano revizije vsega poslovanja, zlasti blagajne in vrednostnih papirjev. Vsled te izredne varnosti vlagajo v to hranilnico sodišča in jerobi denar mladoletnih otrok in varovancev in župnišča cerkven denar.

Za varčevanje ima vpeljane lične domače hranilnike.

Prodajalna Katol. tiskovnega društva v Ljubljani

— prej H. Ničman —

priporoča poleg raznih devocijonalij, šolskih in pisarniških potrebščin različne molitvenike, kakor: Dušni vodnik, Razlaga sv. maše, Jezus do bri pastir, Večna molitev, Getzemani in Gol gata, Pot v nebesa, Molite bratje, šolski mo litvenik, Večno življenje, Lepo življenje in srečna smrt, Marija Kraljica sre, Sv. Anton, Tolažba dušam v vicah, Družbenik Marijin, Vodilo Ma rijine družbe, razne brošure in podobice.

Papirna trgovina Ivan Gajšek

Jerneja Bahovec naslednik

Ljubljana, Sv. Petra cesta 2 (palača Assicur. Generali)

priporoča svoje veliko zalogo vseh pisarniških in šolskih potrebščin. — Najboljši pomnoževalni aparat ŠAPIROGRAF vedno v zalogi. — Vsi predmeti za ve selice, kakor: zavitki z vlogami za srečolov, razgled nice za šaljivo pošto, različni balončki, papirni servieti itd. v veliki izbiri. — Umetniške in druge razglednice.

Tovarniška zaloga papirja in šolskih zvezkov.

Solidna postrežba in zmerno cene. — Trgovei popust!